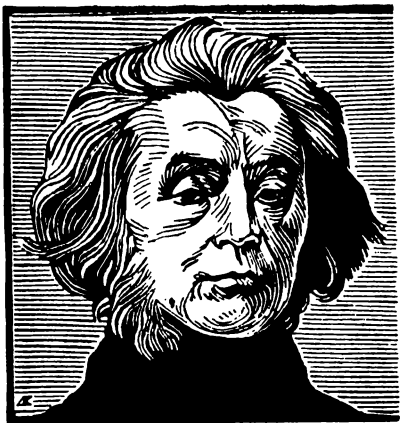

ПЕРЛИНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

ADAM
MICKIEWICZ

АДАМ
МІЦКЕВИЧ

ЛІРИКА

ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО» КИЇВ — 1968

И (Пол)
М70

Переклад з польської _____

Упорядкування та передмова
Г. Д. Вервеса

КНИЖКОВА ФАБРИКА «ЖОВТЕНЬ»

7—4—4
27БЗН1 — 68М

ЛІРИКА АДАМА МІЦКЕВИЧА

Може, за винятком О. Пушкіна і Г. Гейне жоден із великих поетів світу не був таким відомим у нашій літературі, як Адам Міцкевич. Ця популярність, традиції якої тягнуться ще з 20-х років минулого сторіччя, тобто з часів перебування Міцкевича в Росії та на Україні, пояснюється цілим рядом причин. Справа не лише в тому, що перед нами «найбільший поет польської нації і один з найгеніальніших людей, яких видало людство» (І. Франко), що він революційний поет і великий мислитель, виразник прагнень у боротьбі уярмлених царизмом братніх слов'янських народів, але і в тому, що за характером проголошених художніх концепцій він споріднений з найближчими для нас світочами прогресу в першій половині минулого сторіччя — з Пушкіним, Шевченком, Герценом, чиї ідейно-естетичні погляди формувались в певній мірі під впливом революційних подій Європи — повстання декабристів, польського національно-визвольного руху та ін. Критика звичайно ділить творчість Міцкевича на кілька періодів: віленсько-ковенський (до 1824), коли активний організатор патріотичних товариств із числа студентів старших класів гімназій та університету у Вільно видає два томики своїх

поезій; російський (1824—1829), коли, висланий за патріотичну діяльність у «віддалені від Польщі губернії», він зближується з найбільш інтелектуальною і прогресивною частиною російської суспільності (К. Рилєєв, О. Пушкін, О. Баратинський) і видає «Сонети» та поему «Конрад Валленрод»; нарешті, закордонний — дрезденський (III частина «Поминок») і паризький («Пан Тадеуш») — період, позначений гострим реагуванням на тільки що придушене польське повстання та чеканням наступних революційних подій. Цей поділ, звичайно, відбиває шлях зростання поета, хоч і припиняє його 1834 роком (закінчення праці над «Паном Тадеушем») і не враховує подальшої його долі як великого мислителя і політичного діяча: професорської діяльності в College de France, де він викладає історію слов'янських літератур (1840—1844), створення драм та віршів французькою та латинською мовами, організації польського Легіону — «армії республіканської та соціалістичної» для участі в національно-визвольній боротьбі Італії (1848), редагування соціалістично-утопічної газети французькою мовою «Трибуна народів» (1849). Польська муза, справді, в ці десятиліття не відвідувала Міцкевича, але його реагування на події було реакцією саме великого поета, що свідомо взяв на себе обов'язок духовного вождя народу — і був ним.

З цього погляду увесь складний і тернистий, сповнений піднесенень і спадів шлях письменника був, власне, одним періодом. Він не був, повторюю, рівним і однаково плідним, але був безумовно послідовним в одному: в жертвовному патріотизмові, ненависті до будь-якої тиранії, до асиміляторів і приборкувачів народного духу. Розпочинався він оптимістичним закликком до молоді «міряти сили намірами, а не наміри з огляду на сили», до друзів «спільною ланкою оперезати Землю», змінити напрямок її руху. Розпочинався надією, вірою, чеканням, впевненістю:

Разом, юні побратими!..
Спільне щастя до мети вестиме;

Сила й страх — то вражі вої.
Хай же сила силу відтиска,
Вчімся бороти страх змолоду, як герої!

Продовжувався цей шлях не тільки тоді, коли в поемах він прагнув воскресити героїчне минуле, викликав протест проти страхітливої машини самодержавства, душителя всього живого, таврував йменням зрадників вітчизни польських аристократів,— але й тоді, коли в своїй полум'яній публіцистиці проголошував, що «перший день загибелі деспотів буде першим днем згоди і порозуміння народів», коли, домагаючись папського благословення для свого Легіону, потрясав 1848 року стіни Ватікану словами, зверненими до

намісника бога на землі: «Знай, що дух божий знаходиться під голубими блузами робітників на вулицях Парижа!» І коли, нарешті, від'їжджав 1855 року до далекого Константинополя, щоб організувати війська для боротьби з царем...

В уяві численних читачів (а його твори давно вже «заблукали під стріхи») Міцкевич виступає здебільшого могутнім та неспокійним епіком, автором патріотичних поем в історії боротьби литовців з німецькими хрестоносцями («Гражина», «Конрад Валленрод»), драматичної поеми «Поминки» з її оповіданнями про жорстокі знущання поміщиків над селянами (II частина), показом долі романтичного одинака, доведеного згальбленим коханням до божевілля (IV частина), пристрасними інвективами, зверненими до тиранів земних і тиранів небесних (III частина). А крім того, автором безсмертної поеми «Пан Тадеуш», яку справедливо вважають енциклопедією польського життя XVIII—початку XIX сторіччя. Цей твір був не лише надгробним пам'ятником старій шляхетській Польщі, але й вістуном Польщі нової, демократичної, яку мали здобути молоді покоління революціонерів і патріотів.

М. Рильський якось зауважував, що Міцкевич «однаково великий як поет епічний і ліричний, однаково великий на вершинах свого трагізму, в світлих долинах свого гумору, в грозових хмарах своєї сатири». А все ж велич його епосу

нерідко затінювала його лірику, хоч саме в «малих жанрах» чи не найкраще виявляються його індивідуальні риси, характер світовідчуття. В одному з ранніх віршів важкий шлях поета, у якого провідними зорями є Чесність, Краса (і Надія!), Міцкевич порівнює з подоланням морського прибою — і там же радить друзям, які біля берега спостерігають нерівну боротьбу:

Щоб вам судить мене, в мені вам треба жить.

(«Плавець»)

Зрозуміти, збагнути поета, так би мовити, всередині і допомагають нам його ліричні твори. У Міцкевича немає чи, вірніше, майже немає того, що звичайно називають «чистою» лірикою. Авторське «я» завжди тисячами ниток зв'язане з об'єктивним світом, з людиною, з людством. Навіть у численних альбомних віршах, спеціально написаних ним для різних осіб, іноді навіть і не призначених для друку, Міцкевич через особисте прагне вирішувати складні філософські, етичні, моральні проблеми, передавати велич почуттів, трагедії і радощі людські. Хіба можна уявити лірику Міцкевича без патріотичного «Матроса», без поезії «Коли птаство в негоду...» з її прославленням непереможного прагнення до особистого щастя, без таких віршів, як «Схід і Північ», «Плавець» («Коли зориш...») і багатьох інших.

В цих віршах панують лаконізм, дотеп, несподівана афористичність, так само, як і у віршах емігрантських, «блукацьких», пілігримських, написаних уже за кордоном, напоєних відчаєм і ностальгією («Пісня пілігрима», «Над чистою великою водою...», «Як тут мій труп...», «Полились мої сльози...»). Тувім якось в еміграції мріяв хоч про хліб з польського поля і труну з польської сосни, Міцкевич не мав підстав надіятись навіть на це. Його пілігримові, вигнанцеві, немає з ким перекинутись словом про радість буйного весняного цвітіння, немає з ким помилуватись красою рідної пісні, навіть помріяти про те, що над його могилою коли-небудь пролунає знайома мелодія. Ця скруха, ця нелюдська мука, яка, зрештою, і поглинула його поетичне обдарування, виливалась сльозою. «Але що сльози там, де навіть крові мало?»

Полились мої сльози краплисті та чисті
На вік мій дитинний, вік мій невинний,
На юність мою і квітучу, й жагучу,
На роки змужнілі, роки похилі...
Полились мої сльози краплисті та чисті.

Ні, це не тільки особиста сповідь, це біль і трагедія покоління, для якого найбільшим щастям було загинути в боротьбі за вітчизну, покоління, яке подібно до героя «Пісні солдата» навіть у сні вчувало жовнірську команду: «Вставай!

Підемо на царя ми!» Так лірика найбільш особиста ставала громадською, патріотичною.

Лірика Міцкевича виглядає нестримним бурхливим водоспадом, навальною зливою мислі та почуття. Вона динамічна, безконечно багатобарвна і вибаглива у своїх засобах, пристрасна у розкритті невдоволеного права людини на щастя, її прагнення пізнати мінливість природи і соціальну правду світу як «правду живу». Міцкевич знаходив поезію там, де раціоналістична естетика псевдокласика бачила лише пусті вигадки та нісенітниці,— в житті та помислах простого народу.

Ліричні поезії автора «Конрада Валленрода» здебільшого бувають об'єднані в цикли, які становлять єдину ідейно-композиційну цілісність. Це стосується не лише філаретської поезії, романсів, так званої поезії воєнних літ, «Кримських сонетів»; але й любовної, ба навіть «пілігримної» лірики, про яку вже йшла мова.

Його поезія з перших своїх кроків була наступальною. Доказ цьому — філаретська лірика («Вже з погожих небес...», «Пісня філаретів», «До Лелевеля», «Ода до молодості»), що стала гострим запереченням абстрактності та ходульності літератури псевдокласицизму, який мирився з рабським становищем вітчизни. «Ода» зрозуміла всім,— підкреслювала М. Конопніцька.— В ній саме життя. Гігантською, прометеїстською

інтуїцією майбутнього закінчується цей могутній вибух натхнення. На малому просторі вона проголошує найвищу правду».

Тими ж бунтарськими тенденціями перейняті його романси та балади, які 1822 року склали зміст першого томика його «Поезій». У вигляді передмови до збірки була включена стаття «Про романтичну поезію», в якій Міцкевич розвиток літератури від найдавніших часів ставив у пряму залежність від того, наскільки вона була пов'язана з життям народу, відбивала його думки та прагнення. В баладах, насамперед, виступає дві тези: «зле мені між люду злого» і «не знаєш правд живих — не побачиш чуда». Перша теза наголошує на важкому становищі народу (переджує II частину «Поминок»), друга — вказує на необхідність широкого знання життя народу як запоруки розуміння його «чуда»: його поглядів на світ, уявлень про любов і смерть, про високі патріотичні подвиги, про вірність і зраду, — як вони виражені в його легендах і повір'ях. Майже до кожної балади, які справді виглядають скромними, принадними і милими пролісками з білоруських та литовських гаїв, Міцкевич у примітці зазначає її фольклорне джерело, а до деяких, — що він прагнув навіть «попасти в тон» її первозданної поетики, стилю (примітка до «Втечі»).

Але справа не лише в цьому. Як і кожний вели-

кий поет, Міцкевич не був звичайним собі популяризатором і оброблювачем народних сюжетів. Він прагнув відтворити «правду люду», протиставляючи її «істинам мертвим», догмам застарілим і ретроградним. Його не стільки захоплює фантастика легенд та міфів, скільки життєвість та правдивість зображуваних конфліктів, характер народної концепції людини, її обов'язковий моральний кодекс. І тільки в цьому плані можна говорити про підкреслювану в баладі «Романтичність» перевагу «чуття і віри» над холодним мудруванням (до речі, в першому варіанті балади, замість «чуття і віра більше говорять мені», було «сльози народу більше говорять мені, ніж мудре скельце і око», ніж банально-бездушний раціоналізм).

Балади і романси приваблюють нас щирістю і безпосередністю почуттів, умінням оповивати чаром таємничості навіть звичайні, буденні події, поєднувати смішне з урочистим, динамічною гострою фавулою, великою шкалою людських пристрастей. У багатьох баладах фантастичний елемент виступає досить виразно: дівчина, перетворена на рибку, впливає до нещасного немовляти; жінки стають квітами; місто зникає під водою, його жителі прийняли смерть добровільно, аби не стати бранцями напасника; світязянка топить зрадливого коханця; вбитий князь повертається, щоб помститись над невірною дру-

жиною і братами... Але ця фантастика щільно поєднується з реалізмом деталей побуту і природи. Типово романтичний пейзаж (на зразок: «Збурена Світязь клекоче і виє») виступає досить рідко. Більше того, описи природи переважно недоступні для засобів, якими оперує народна творчість (порівняймо, наприклад, злиття неба з озером на початку балади «Світязь»). Щоб підкреслити життєвість зображуваних конфліктів, Міцкевич «прив'язує» дію своїх балад до певної місцевості Новогрудського повіту, далеких прадідів єднає з сучасними нащадками; майже в кожній баладі підсилює соціальний момент, який в «Чатах» досягає свого найбільшого напруження. Найяскравіше реалізм деталей виступає в баладах гумористичних «Пані Твардовська», «Люблю я!» тощо. Що ж до романсів, то тут Міцкевич все ще до кінця не позбувся сентиментальної розслабленості, хоч в багатьох із них виявляє себе добрим знавцем сільського побуту. У виборі між паном і мужиком він і тут стоїть, звичайно, на боці останнього.

Другою значною книжкою ліричних творів Міцкевича були «Сонети» (Москва, 1826); книжка складалася з двох циклів — «Сонетів любовних» та «Сонетів кримських».

В «Сонетах», як і в ряді віршів (переважно елегій), що до них примикають, панує дух Петрарки, прославлення повноцінного людського

щастя. Міцкевич вчив своє покоління не лише ненавидіти, але й любити, виховував не тільки громадські, але й особисті почуття. В його ліриці головне не зображення картин, а передача вражень, емоцій, які вони викликають, наповнення читача ідеалами добра, справедливості, краси і любові, які окрилюють, підносять, роблять людину кращою, добрішою, благороднішою, вчать її, «що значить бути птахом».

Як богом послану, люблю тебе одну.
Хвала тобі, що ти мені відкрила бога!

Увесь цей цикл творів виразно ділиться на дві частини. В першій предметом оспівування є чиста, ідеальна любов юнака до дівчини, в другій — вирує шал пристрастей до вже досвідченої в любовних пригодах жінки. Хоч всі ці поезії — не ліричний щоденник поета, та все ж, здається, мають певну рацію ті дослідники, які пов'язують їх з конкретними особами — Марилею Верещак, першим великим коханням Міцкевича, що закінчилося трагічно, і красунею Кароліною Собанською, з якою поета зблизили в Одесі заплутані, досить драматичні обставини (вона виступала в двох ролях — коханки та інформатора III відділу).

Анакреонічна філаретська лірика і в цьому циклі нагадує про себе досить часто віршами без-

журними, весняно-веселими, настроєм сонячним, піднесеним, солодко-тривожним, який передає різні фази щасливого кохання, різні нюанси прояву цього великого почуття, яке вмів «розмовляти биттям двох сердець таємним», «зітханням пристрасним», поглядом очей... Любити так треба коханку, щоб навіть свої солодкі та печальні муки чекання їй не передались, щоб її не стривожив найменший біль, щоб вона відчувала найдрібніші порухи душі та мислі. Поруч з цим в циклові відбилася драма нерозділених почуттів, туга за красою великої любові, відчай та борсання великої індивідуальності в пошуках особистого щастя. Рана особистого горя поета ще більше ятриться від загального громадського неспокою, згадкою про розгромлені віленські організації: «Лаура де моя? Де друзі молодії? Минуло все... Чому ж сльоза лиш не минає?» Для Міцкевича лише значне може бути предметом возвеличення, фальш та облуда, як і любовний пересит, сутінки алькова, не можуть довго жити поезію. «Не купіть музи»,— відповідає він одеським куртизанкам, а на запитання, чому ж так довго безжурно бавився, відповідає: «Який слухач, такий і поет». Поет залежний від оточення («Вибачення»). У вірші «Роздуми в день від'їзду» він рішуче заприсягнув:

Летім! Є крила в нас для повороту;
Летім! І більш не знижуймо польоту!..

Першим доказом цього лету були твори московського та петербурзького періоду життя, в яких прославлено безмежні можливості людської особистості, її творчий геній, винахідливість і незламність у боротьбі з перешкодами («Фарис», «Конрад Валленрод», «Кримські сонети»). Для передових людей Росії Міцкевич віднині стає поетом, що «зосередив у собі дух свого народу, перший дав польській поезії право мати свій голос серед розумових депутатів Європи» («Московский телеграф», 1829, № 23).

Епіграфом до «Кримських сонетів» виступають слова Гете: «Хто хоче зрозуміти поета, повинен побувати в поетовій країні»,— що треба розуміти як прямий натяк на патріотичну спрямованість усього циклу. Головним героєм «Кримських сонетів» є мандрівник. Буйна природа Криму — це фон для віддалених і улюблених його роздумів, учасниця таємних дум і надій, спільниця його тривожних снів, неспокоїного духу. Природа допомагає йому здобути бажану душевну рівновагу, надихає впевненістю в свої сили. Уже в «Акерманських степах», що є ніби прелюдією до циклу, читаємо:

Я так напружив слух, що вчув би в цій землі
І голос із Литви. Вперед! Ніхто не кличе.

В першому ж із сонетів «Морська тиша» прекрасний морський пейзаж — лише розгорнута

алегорія до сентенції, висловленої в останній строфі: на дні мислі поета причаїлась гідра мовчазна, що спить під бурями й громами,— думка про далеку вітчизну, що

...В супокійну мить рве серце пазурами.

Поет із захопленням оповідає про плавбу по морю, про пасмо Кримських гір, над якими височить «кримська щогла» — прекрасний Чатир-Даг; він оплакує жертви ханського свавілля, оглядає руїни замка в Балаклаві, з захопленням пише про Алушту, гору Кікінеїз, дорогу над прірвою в Чуфут-Кале.

Слід мати на увазі, що пілігрим — не байдужий мандрівник, зайнятий тільки своїми думками. Він друг землі, яка активізує його поетичну уяву. Цю землю найкраще виражає Мірза, який виступає символом «східної розважливості», мудрості, носієм вікопомних поетичних традицій. Із зіткнень протилежних поглядів на речі Міцкевич одержує ще одне джерело свіжих поетичних образів. Чатир-Даг для мандрівника — предмет для свіжої розгорнутої метафори, для Мірзи — це святиня, де «спить грім в колисці хмар», він — «світу мінарет», «Криму падишах», це драгоман, що уважно слухає, «як розмовляє бог із творивом своїм». Для Мірзи—все тлінне, все минуще по волі аллаха, його не можна порушувати, як і його не можна збагнути. Пілігрим же прагне пізнати все («Дорога над прірвою в Чуфут-Кале»).

«Сонети», таким чином, знайомили читача із «Сходом в мініатюрі» — Кримом, розширювали емоціональні, ідейно-художні, стильові рамки літератури, що, до речі, найбільше непокоїло консерваторів. Так, наприклад, один з іронією писав: «Все це, можливо, кримське, турецьке, татарське, але не польське... Наперекір хорошим смакам і розумові, Міцкевич несе щось незрозуміле, дике, даючи мішанину із слів незрозумілої мови». «Все це я передбачив,— писав Міцкевич до Й. Лелевеля.— Сентиментальні дами осудили мене за надто земні почуття, салони — за вирази в стилі покоївок, вчені-класики — за татарщину, мовознавці — за помилки. Майже кожний граматичний «гріх» зроблений мною навмисне». Сміливість була найкращою зброєю проти рутини, запорукою новаторства.

...Крізь бурі, неспокій, тривожні мандри поет ішов до своєї вітчизни. Вона з ним всюди; навіть коли він дивиться на небо, йому здається, що то сльозами польки-бранки витаврувані рої ясних зір, якими усіяний Чумацький Шлях («Гробниця Потоцької»). А в сонеті «Пілігрим» цей провідний патріотичний мотив поезій підкреслено прямо і недвозначно:

Країна розкоші прослалась підо мною,
Вгорі — блакить ясна, тут — лица чарівні;
Чому ж у дальній край так хочеться мені,
Чом ще за дальшою я плачу давниною?

О Литво! Шум лісів, породжений тобою,
Миліший, ніж Байдар всі солов'ї гучні...

Останнім значним циклом поета були вірші воєнних років, куди звичайно відносять поезії про події трагічного польського повстання 1830—1831 років («До матері-польки», «Пісня солдата», «Смерть полковника», «Ордонова редута»). Написані майже в один час з дрезденськими «Поминками» та «Уривком» («Дорога до Росії», «Пам'ятник Петру Великому», «До приятелів-росіян»), вони перейняті тими ж настроями і думками. Непримиренний ворог царизму, усієї чиновницько-бюрократичної самодержавної машини (в цих творах є багато спільного зі «Сном» Шевченка), Міцкевич, передаючи героїзм повстанців, уміє чітко відрізнити народ Росії від «його підлих панів», тепло згадує своїх друзів — декабристів, Пушкіна, висловлює своє переконання в тому, що над краєм деспотизму і сваволі обов'язково засяє царство свободи.

В уяві сучасників О. Пушкіна, в уяві пізніших поколінь Росії і України Міцкевич назавжди залишився співцем братерства народів, поетом, який «говорив про ті часи грядущі, коли народи чвари одметуть і зіллються в одну сім'ю велику».

Кілька слів про обізнаність з творчістю Міцкевича на Україні. Вона розпочалася перекладом його балади «Пан Твардовський», виконаного

П. Гулаком-Артемовським десь відразу після особистого знайомства обох поетів (1825). В 20—30-х роках значну роль в поширенні творів Міцкевича відіграють романтики з Харкова (Л. Боровиковський, О. Шпигоцький, М. Костомаров), в 40-х роках ним захоплюється Т. Шевченко, у 50-х роках друкування перекладів автора «Кримських сонетів» і поем набуває масового характеру в періодичній пресі Галичини. Поступово від лірики поети переходять до великих його епічних творів. Найбільше в цьому плані працював Франко, який вперше у багатьох своїх статтях дав оцінку творчості польського поета з революційно-демократичних позицій. Цікавилися поетом М. Старицький, Леся Українка, П. Грабовський.

По-справжньому польський поет на Україні був розкритий лише в радянську добу в численних перекладах, дослідженнях, есе, художніх творах (згадаймо поетичний цикл М. Бажана «Міцкевич в Одесі»). На Україні здійснено переклад майже всіх творів Адама Міцкевича. Данину захоплення віддали найбільші наші поети — П. Тичина, А. Малишко, Л. Первомайський і, насамперед, Максим Рильський. Читати іншомовного поета в перекладі — це те ж саме, що дивитися на предмет через скло; чим воно чистіше, тим ми краще бачимо і розуміємо поета. Саме завдяки Рильському скло наших перекладів творів Міц-

кевича і Пушкіна було завжди чистим — і це становить предмет нашої гордості. Його геніальний переклад «Пана Тадеуша», «Кримських сонетів» є, за визнанням польської критики, найкращим перекладом з Міцкевича на іноземні мови.

Нехай же цей невеличкий томик поезій з серії «Перлини світової лірики» буде виявом шани до геніального сина польського народу Адама Міцкевича і до його талановитого українського інтерпретатора.

Григорій ВЕРВЕС

ЛІРИКА

ОДА ДО МОЛОДОСТІ

Und die alten Formen
stürzen ein.
Shiller

Ні серць, ні душ, то кістяків народи;
Дай, молодосте, крила!
Хай злечу над мертвим світом
До оман ясної вроди,
Де старі перегороди
Новизни могутнім квітом
Розбиває твоя непокірна сила.

Хай вже ті, що йдуть до ночі,
Хилячи долу поорані чола,
Стільки світу зрять довкола,
Скільки тупі засягають очі.

Ти, молодосте, лети
Над овидами високо,
Ти людства безмірні світи
Пронизуй, мов сонця око.

Дивися вниз, де вічна мла встеля
Простір лінивства, бруду повен:
То земля!
Глянь, як з вод її гниющих
Вибивсь гад у шкаралущах.
Він сам собі стерно, моряк і човен;

Повзаючи по хвилях, западаючи в вир
Навпереверти, навзверти,
Меншого змія хоче цей, більший, пожерти,
А втім, розрісся сам на скелі, як пузир.
Ніхто не знав його життя, не зна і згуби:
То самолюби!

Молодосте! Перемініться в їдь
Нектар життя, випитий самотою.
Радість небесна серця напоїть,
Що поєднані ниткою золотою.

Разом, юні побратими!..
Спільне щастя до мети вестиме;
Розумні шалом, єдністю дужі,
Разом, юні побратими!..
Щасливий той, хто впав при зброї,
Хто тіло в смертельній стужі
Дав іншим на східець до слави нової.
Разом, юні побратими!..
Путь стрімнюща і ковзка,
Сила й страх — то вражі вої.
Хай же сила силу відтиска,
Вчімся бороти страх змолоду, як герої!

Хто дитям у колисці вдушив змію,
Що потім йому Кентаври? ²
Він видере з пекла долю свою,
До неба піде по лаври.

Сягай, куди зір не сяга;
Ламай, що розум не зломить:
Молодосте! Орлина твоя снага,
Плечі твої мов грóми.

Гей! Рамено до рамена! Землю навкруг
Обвиймо руками, браття!
Думи зістрільмо в спільне багаття
І в спільне багаття — дух!..
Далі, брило, з ями світа,
На колії нові пора;
Як злізе з тебе плісняви кора,
Згадаєш зелені літа.

Справді в безмірі тьми і безладь,
Де сили стихійні в роздорі,
На підвалинах мусів стать
З волі божої світ речі;
Шумлять вітри, клекочуть глибонечі,
А блакить освітлюють зорі —

В битвах жадоби лиш людський рід,
Лиш людство в нічному полоні;
Та гудуть вогні проломні,
З хаосу вийде духу світ:
Молодість його зачне на своїм лоні,
А дружба дасть йому теплінь в долоні.

Сурмлять веснянії води,
Пересудів гинуть льоди.
Встань, зоренице свободи,
Порятунку сонце веди!

ПІСНЯ ФІЛАРЕТІВ ¹

Досить дум невеселих!
Ми живем тільки раз!
Хай золотий цей келих
Не марно вабить нас!

Пиймо весело, друзі!
Хай ходить келих у крузі!
Бери і пий до дна
Солодкий хміль вина!

Не слухай марну мову!
Нас польський мед п'янить,
За пісню народову,
За братство будем пить.

Історію далеку
Ти вчив у час тяжкий:
Пий, як належить греку,
І як римлянин — бий!

Юристи з нами згодні.
Ім келих також став.
Правиці — нам сьогодні,
А завтра треба — прав.

Не здійме красномовність
Свободи стяг сама.
Де дружби чари повні,
Там, брате, слів нема.

Метал хто гне і палить —
Шкода його зусиль.
Ось тут блищать метали,
А в них — шумує хміль!

Зна хімії основи
Мудрець із мудреців,
Хто первісток любові
Із уст коханих пив.

Всі змірявши дороги
Небесних височин,
Був Архімед ² убогий,—
Не мав опори він.

Коли ж тепер захоче
Ньютон ³ водить світи,
На нас хай скосить очі,
І скаже: «Ні, брати!»

Для вчених циркуль милий
Вживай до мертвих брил.
Важ намірами сили,
Не намір — міццю сил.

Сердець глибока віра
В майбутнє нас несе.
Добро — єдина міра,
А єдність — над усе.

Досить дум невеселих!
Ми живем тільки раз!
Налиймо повен келих,
Покіль вогонь не згас.

Минуться дні веселі,
Настане вічна ніч,
Закриє очі Феля...¹
От філаретів річ.

ПЛАВЕЦЬ

О море життьове! Яке страшне ти нині!
Коли я відпливав, світилось мрійно ти!
І от — навколо ніч і ці громади пінні,
Несила ні вперед, ані назад пливати!
Чи, може, потонути в цій пучині?

Щасливий, з ким пливають стерничими в човні
Краса з Чеснотою, небесні сестри чисті!
Коли спадає ніч на хвилі мовчазні,
Одна у келиху подасть нектар іскристий,
А та — погляне ніжно в тишині.

Щасливий, хто й самій довірився Чесноті,—
Бескеття слави він напевно досягне,
Бальзам черпаючи в цій неземній істоті;
Та як його Краса привітом обмине,
Доплине весь він у крові і в поті.

Коли ж Краса йому всміхнеться лиш на мить
І, віднімаючи оманливі надії,
Від нього ще в путі зрадливо відлетить,—
Ах, цілий світ тоді для нього спорожніє,
Й Чесноти келих болю не втолить!

Краси утративши небесну насолоду,
В змаганні з бурею і з пітьмою в-борні,
Не серце трепетне — обняти перса з льоду,
Хапатись в розпачі за руки кам'яні,—
Хто цю жахливу витерпить негоду?

Нестерпні муки то! Спинити ж легко їх,
Щоб ні тривог не знать, ні болю, ні страждання!
Та чи з тобою все загине в хвилях тих?
Чи тим, хто побував у надрах існування,
Від сил уже не вирватись живих?

Все, що живе, умре,— ми чуємо навколо.
А голос віри в нас так впевнено дзвенить,
Що зорям духу вже не згаснути ніколи,
Що вічно міряти безмежну їм блакить,
Допоки час обходить вічне коло.

Хтось крикнув з берега? Чиїсь бринять жалі?
Невже і досі ви, брати мої і друзі,
Нерушно стоїте на кам'яній скалі?
І не втомились ви дивитися в напрузі,
Чи я здолаю хвиль обійми злі?

Коли ж в безодню я порину в безнадії,
Лиш осуд і докір пошле мені земля,—
Не долітають-бо до нас лихі борвії,
Що позривали тут всі линви з корабля,
Та й хмара грозова вам ледве мріє.

І марно прагнете ви те урозуміть,
Що я переживав між блискавок і грому,
Щоб вам судить мене, в мені вам треба жить.
Крім бога, не дано судити нас нікому,
Пливу я далі, ви ж додому йдіть.

—

ДО М... (Марилі)

«Геть з-перед очей моїх!..» — слухаюсь одразу.
«Геть із мого серця!..» — я іду з журбою.
«Геть з моєї пам'яті!..» Ні, цього наказу
Виконати не в силі я — та і ти ж зі мною.

Тінь буває довша, сонце як заходить,
Широко як пада полем осмутнілим.
Мій так само образ — чим він дальш одходить,
Тим тобі сумніше й світ стає немилим.

Як було радів я, як тебе зустріну!
Як тебе кохав я, миле чорнобрів'я!
Буду ж тобі й зараз вірним до загину:
Частку мого серця при тобі лишив я.

Тож, коли в кімнаті, ще й одна, самотна,
Здіймеш несвідомо до струн арфи руку,
Зараз же згадаєш: «Як йому скорботна
Пісня ця подобалась! Знов співать? На муку!»

Чи у шахи граючи, чи збагнеш — невдалий
Твій король попався, бути розквитанню,—
Ти собі подумаєш: «Так ряди стояли,
Як ми закінчили нашу гру останню».

Серед балу сядеш трохи ти спочити,
Як мовчать ще скрипки в залі за стіною,
На стілець поглянеш, де камін, де квіти,
І помислиш: «Там він, там сидів зі мною».

А чи книжку візьмеш, де вогнем-коханням
Спалено надії, лиш восталась втома,—
Й закінчиш читати із тяжким зітханням:
«Наша ж це історія, наша з ним, знайома».

Ще ж як автор книги, після довгих ходів,
Та врешті закоханих якомсь із'єднає,—
Ти погасиш свічку й мовиш тут: «На подив,
Наш роман такого все ж кінця не має».

А вночі, як блискавка зашипить зміясто,
А в саду ще й груша од вітрів заб'ється,
Пугач враз застогне, дощ закрапа часто,—
Скажеш: «Це ж душа його знов до мене рветься!»

Як було радів я, як тебе зустріну!
Як тебе кохав я, миле чорнобрів'я!
Буду ж тобі й зараз вірним до загибуну:
Частку мого серця при тобі лишив я.

МАТРОС

В альбом Л. Костровіцькій

«Слухай, матросе, нещасний втікачу,
Як же ти швидко нас кинув! »
Берег ти рідний лишавш, я бачу,
Так, щоб і слід твій загинув.

Та, опустивши додолу зіниці,
Раптом ти нам усміхнувся,
Криє рум'янець бліді твої лица,
Весь ти немов стрепенувся.

Всі відтягають розлуки хвилину,
Всім до рідні не байдуже...
Як же то можна лишать батьківщину
З усміхом в очах, мій друже?»

«Слухай,— сказав він,— я жив тут
роками,
Знаю всі звичаї досить,
Край цей широкий, з лісами й полями,
Радістю серце не зросить.

Темряву тільки я бачив і злобу,
Чесність, в кайдани закуту,
В головах мудрих — лиш зисків жадобу,
В серці жіночим — отруту.

Щастя не вабить мене особисте,
Силу своєї любові
Я під час поводи, буряно-млистий,
Рідному звирив човнові.

Де вже оте раювання безкрає!
Я ж крізь холодну завію
В човні останньому, що потопав,
Бачив останній — надію.

Тільки сьогодні у розпачі гнівнім
Я вже не буду на морі,
Бог мене втішив видовищем дивним,
Очі прозріли суворі.

Матір зустрів я, незламну спартанку,—
Що їй і сльози, й нестатки?
Доня у неї — мов сяєво ранку,—
Дівчина з серцем сарматки¹.

Нам вони, наче святим у неволі,
Кинутим звіру на муки,
В серце вселяють надії, не болі,
Зілля дають від розпуки.

Що нам залізні страшні огорожі,
Що нам страшні лиходії,
Зрада жахлива? У нас на сторожі
Їх променисті надії!

Вище ж но парус! Пливти нам допізна
По неозорому лоні!
Їдьмо! Повік не загине вітчизна,
Де матері такі й доні!»

СХІД І ПІВНІЧ

В альбом А. Сенковській ¹

Під небом холодним судилось рости нам,
Та ближчим до сонця не задрим країнам:
Усе там барвисте, із шовку неначе,
І ранки едвабні, й серця там гарячі;
Та тільки ж бюльбюль ² заспівав — і дрімає;
Троянда зів'яла — і сліду немає.
Крізь літ міліон наші землі холодні
Померлих істот не забули й сьогодні:
Як мертвим земля залишається вірна,
Любов до живих — в нас у грудях безмірна!

ПЛАВЕЦЬ

З альбома З.

Коли зориш, як човен буйно
Стихія кидає морська,
Хай не озветься серце чуїно
На страх і розпач моряка!

Той корабель пішов, якого
Так прагнув досягти плавець,
Тож нащо сльози і тривога,
Коли всьому настав кінець?

Адже гідніше воювати
З шаленством пінявих валів,
Аніж лічить гіркі утрати,
Діставшись тихих берегів!

НЕПЕВНІСТЬ

Вдалині від тебе не тужу, не плачу,
Розуму не трачу, як тебе побачу,
А' проте, як часом довго не стріваю,—
Все чогось сумую, все когось шукаю.
І в журбі до серця підплива питання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Ти з очей зникаєш, і вже я не в силі
Одновити в думці риси твої милі,
Хоч мені й говорить прагнення щоденне,
Що ти завжди близько, завжди біля мене;
Та мене хвилює давнє запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Сумував я тяжко, та свої скрути
Не давав ніколи я тобі відчути;
Без мети блукав я і втрачав дорогу,
А прибившись часом до твого порогу,
Входив я, сховавши в серці запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Задля тебе навіть смерть була б легкою,
В пекло я подався б для твого спокою,
Хоч не маю зваги серцю наказати —
І твоїм здоров'ям, і спокоем стати;
Сушить мені мозок те лихе питання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Як руки твоєї дотик відчуваю,
Наче в любий спокій весь я поринаю.
Я б заснув навіки в тую мить, здається,
Коли б не будило серце, в котрім б'ється,
Невідступно б'ється грізне запитання:
Чи це тільки дружба, а чи це кохання?

Коли я цю пісню віршував без тями,
Віщий дух моїми не владав устами,
Сам не знаю звідки, стежками якими
Узялися мислі і набігли рими,
Як я в кінці вірша вкарбував питання:
Що мене натхнуло — дружба чи кохання?

ДВА СЛОВА

Як з тобою вдвох лишаяюсь,
Ні про що я не питаю:
В очі, в губки задивляюсь,
Може, ті думки вчитаю,
Що таяться в óчках любки,
Може, ті слова впіймаю,
Щó не змовили ще губки.
Чи потреба є тлумачить,
Що волю чути й бачить?
Річ не дивна і не нова,
Люба дівчино, два слова:

«М і й к о х а н и й!
М і й к о х а н и й!»

Не знайду й на тому світі
Образ інший, більш жаданий,—
Хай лише отих два слова,
В погляді твоїм одбиті,
Видні всюди, знову й знову
Бачить зір мій полум'яний,
Хай мотив той ненастанний
Я від раннього світанку
Аж до присмерку вчуваю:

**«Мій коханий!
Мій коханий!»**

**Слухав би оцю співанку
В варіаціях без краю.**

РОЗМОВА

Моя укохана! Навіщо нам розмова?
Чому, щоб почуття з тобою поділити,
Не можу душу я у душу перелити?
Чому розмінюєм її на дрібність слова,
Яке раніше, ніж до серця долетить,
Змарніє на вустах, в повітрі зникне вмить?

«Люблю тебе, люблю!» — ці зойки сторазові
У тебе збуджують лиш скаргу і скорботу,
Бо неспроможний я всю глибину любові
І гідно висловить, і виявить достоту,
Я сили не знайду, як в летаргічнім сні,
Подати знак життя, щоб не лежать в труні.

Я натрудив уста зусиллям цим даремним,
Та зараз їх віллю з устами я твоїми,
Щоб розмовляти нам биттям двох серць таємним,
Зітханням пристрасним, цілунками палкими,
І розмовляти так багато днів і літ,
Докіль не згине світ і як загине світ.

НА ГРЕЦЬКУ КІМНАТУ

*В домі княгині Зінаїди Волконської¹
в Москві*

Її небесний зір мене веде в пітьмі,
Пурхає світлий шовк по темному паркету...
Ввійшли... Помпеї це руйновища німі²
Чи, може, давній край, що за потоком Лети?³
О ні! Це давній світ напівзабутих див,
Що встав на клич краси, хоча і не ожив,
Це світ мозаїки! Краси та зваби повні
Величні витвори, уламки вікопомні.

Торкнутись каменя нога не сміє тут,—
З каміння бог зорить у гніві від огуд;
Соромлячись свого приниження надміру,
Ненавидить людей, що топчуть давню віру,
І в лоно мрамору зника без вороття,
Звідкіль різьбяр його покликав до життя.

Різець і пензель тут воздвигли саркофаги,
Що берегли царів од забуття й зневаги,
Проте й вони вже прах, повив їх вічний сон.
Відтяти голови повергнутих колон,
Що впень потоптані, скалічені,— на купі
Лежать, як черепи давно забутих трупів.

Ось обеліск ледь-ледь тримається; на нім
Узори давнини залишив Міцраїм⁴;
Та бачиш риси ці прадавні, без'язики,—

Це мова сфінксів та, що втрачена навіки,
Старий ієрогліф! Під ним, як під замком,
Глибока дума спить тисячорічним сном,
Неначе мумія у бальзамічним ложі;
Вона немов жива — воскреснути ж не може.

Людино, йдуть віки — не тільки увір твоїй,
А пожирає час і виплоти стихій!
Поглянь на самоцвіт занедбаний, стемнілий:
Таж барви сонячні колись у нім горіли,
Століття сяяв він, окраса між окрас,
Та вилив сяйво все і, мов зоря, погас...

Зостався цілим тут лише вівтар Сатурна ⁵,
Одна з корінфської стоїть із бронзи урна,
І звільна племінь там тріпочеться блідий:
Чи не ожив, бува, Еллади геній в ній?
Ось блиснув оком він — зарухалися тіні,
На крилах хмар злетів — постали у промінні
Дрімаючі боги, і дружна німф сім'я,
І краща з німф усіх — супутниця моя ⁶.

Дрімають хай боги, неначе грізні вої,
У вічному бронзовім і мармурнім спокої!
Мою супутницю пробудить хай без слів
Шанований людьми найменший із богів!..
Свавільник, він утік із Афродіти лона
І рубінові ссе солодкі винограда ⁷.

Адже великий гріх — без жертв його минуть!
Побожними обом, о німфо, слід нам бути!
Та леле! Зимний зір її ясного ока,
Мов жезл Меркурія⁸, разить мене звисока
І душу, що плила в солодке царство мрій,
Вигонить без жалю геть за поріг надій!

Що ж смертним людям я розповісти здолаю?
Ах, розповім, що був на півшляху до раю,
Там в напівраді й напівжурбі стояв,
Розмову райську я душею наслухав,
Півсвітло і півтінь ловив у візерунку,
Але зазнав тоді, на жаль, лиш піврятунку!..

КОЛИ ПТАСТВО В НЕГОДУ...

До альбома Кароліни Яніш

Коли птаство в негоду одлітає з вітрами
І заводить тужливої пісні розстання,
Не кажи про невірність! Навесні, в час світання,
В рідний край воно вернеться тими ж путями.

Їх почувши, згадай нещасливого друга!
Щоразу, коли в бурях він надію зустріне,
Дух вигнання на крилах, долаючи тугу,
Знов на північ до тебе, до тебе полине.

ФАРИС ¹

*Касида ², складена на честь
Еміра Тадж-Уль-Фехра ³,
присвячується Іванові Козлову ⁴*

Як човен радий, вирвавшись з полону,
Знов по блакитному кришталю лине
І, веслами морське обнявши лоно,
Купає в хвилях шию лебедину,—
Так бедуїн коня пускає з кручі
На обшири пустелі, і тоді
Копита, грузнучи в піски сипучі,
Шиплять, мов сталь гаряча у воді.

Уже мій кінь в сухому морі лине,
Піщані хвилі розтина грудьми дельфіна.
Швидше й швидше! На всю силу!
Рінь летить з-під копита,
Вище й вище смуга пилу
Вже над обширом літа.

Мій карий кінь мов хмара грозова,
А лисина блищить, подібна до зірниці,
Як пір'я струсєве, він гриву розвіва
І летом білих ніг шпурляє блискавиці ⁵.

Линь, літавцю білоногий!
Гори й пущі, геть з дороги!

Марно овочі і тінь
Простяга зелена пальма:
Не зупиниться мій кінь,—
Швидше, швидше линею в даль ми.
Від сорому в глибіню оази пальма мчить
І шумом листя кпить з зухвальства
бедуїна.

Ген сторож рубежів пустелі височить —
Скелястий кряж. Його гранітні стіни,
Стук кінських копитів одбивши вдалині,
Погрозу кидають мені:

«О безумець! Де він мчить?
Там від сонячних багнетів
Голови не захистить
Ані затишок наметів,
Ні зелених пальм краса,—
Там намет — лиш небеса.
Тільки скелі там ночують,
Тільки зорі там кочують».
Та погрози надаремні!
Я, прискоривши політ,
На шпилі дивлюсь недремні,—
В далечінь тіка граніт:
Менші й менші цятки сині...
Та й розтанули в пустині.

Повірів яструб скелям таємничим:
Мене за здобич маючи, тихцем

Шугнув за мною навздогін і тричі
Він чорним головою повив мені вінцем.

«Пахнуть трупом,— став лякати,—
Кінь і вершник біснуватий.

Вершник прагне тут дороги,
Прагне паші білоногий.
Марний труд, несамовиті,
Вам шляхи назад закриті,
Бо вітрище ними свище,
Замітає все підряд.
Не про коней пасовище,
де пасеться тільки гад.
Тільки трупи тут ночують,
Тільки яструби кочують».

Він жалом пазурів ціляв мені до віч,
Все кричучи. Ми тричі око в око
Поглянули. І хто злякавсь? Відома річ,
Лихий драпіжник, що майнув високо.
Я ж тятиву натяг, та хижий кочівник
Вже в небі висів, ніби цятка пуху,
Завбільшки так, як горобець — метелик —
муха,

А там розтанув і в блакиті зник.

Линь, літавцю білоногий!
Скелі, яструби, з дороги!

Від сонця вирвавшись, на білому крилі
За мною хмара мчить в вечірню позолоту.
Вона у небесах бажала быть достоту
Таким гінцем, як був я на землі.

Опустилась хмара нижче
І погрозу з вітром свище:

«Навіжений! Де жене він,
Спраги там пече вогонь,
Хмара дощиком липневим
Не обмиє йому скронь.
Там в пісках струмок не лине,
Срібним словом не дзвенить.
А впаде роси краплина,—
Спраглий вітер виц'є вмить».

Вперед, вперед! Нас не зляка загин!
А хмара стомлена по небу суне кволо,

Щораз нижче хилить чоло
І ляга до стрімовин.

Коли я вдруге озирнувсь зухвало —
Вже ціле небо проміж нас лежало.

Помітив я у неї в серці шал:

Вона з люті червонилась,
Жовцю задрощів умилась,

А там, як труп, зчорнівши, зникла межи

скал.

Линь, літавцю білоногий!
Хмари, птиці, геть з дороги!

Знову я підвів чоло,
Оглянувсь довкола себе,—
На землі ані на небі
Вже погоні не було.
Тут природа, сном пойнята,
Ще людських не знала пут,
В тиші сплять стихії тут,
Мов нелякані звірята,
Що не кидаються пріч,
-Як людську почують річ.

О леле! Я не перший тут: ген вирина
За валом піщаним ватага мовчазна.
Чи заблудились то, чи вийшли на розбої?
І коні, й вершники — всі білини страшної!
Лечу — стоять, зову — мовчать.

То мертвяки!

Прадавнього останки каравану,
Що їх з піску дістали урагани,—
На кістяках верблюжих — верхи кістяки.

Із проваль крізь щоки голі,
Із очниць, з-поміж зубів
Витіка пісок поволі,
Промовляючи без слів:
«Бедуїне невблаганний,
Утікай — тут урагани!»

Мчу я далі без тривоги!
Линь, літавцю білоногий!

Трупи- й вихри, геть з дороги!
В пісках самотником, роздмухуючи сквар,
Гуляв тут ураган — розбійник і владар.
Помітивши мене, розгніваний до смерті,
Він здалеку шумів у дикій круговерті:
«То що за вихор там — молодший родич
мій,—
Низького лету ще, на зріст непоказний,
А володінь моїх поганить лоно їде?»
Завив і підлетів, неначе піраміда.
Побачив смертного, що зневажає страх,
Ногою тупнувши із люті,
Труснув простори, в сон закуті,
І, мов той гриф, затис мене у пазурах.

Дихав він в обличчя жаром,
Клуби пилу гнав до хмари,
То шпурляв на землю їх,
Щоб мене сховати в них.
Не здаюся, йду я сміло,
Як на вежу снігову,
І його піщане тіло
Хижими зубами рву.

Стовбом до неба хтів шугнути ураган,—
Не вирвався. Дощем піску помалу
Улігсь, подібний до міського валу,
В ногах у мене трупом ліг титан.

І я зітхнув. Замислено дививсь на зорі,
Що золотом очей, палаючи вві млі,
Віншують лиш мене у присмерку
прозорім,—

Я ж бо один: нікого на землі!
Як люблю дихати,— в грудей звалився гніт!
Всього повітря тут, в Арабістані,
Для віддиху, мабуть, мені не стане.
Як люблю зором тут мені обняти світ!
Зір метнувся голим долом,
Так далеко полетівши,
Що засяг він світу більше,
Ніж було під видноколом.

Як люблю тут звестись над цілий світ!
Ласкаво руки я до нього простягаю,—
І ніби світ обняв од краю і до краю.
А мисль моя, утоплена в блакить,
Все вище й вище до небес летить.
За жалом втопленим і серце йде
бджолине,—
Отак за думкою моя душа до неба лине.

ЗАЛИЦЯННЯ

Доки оспівував доченьку любу,—
Слухає мама, а дядько читає.
Тільки зітхнув про привабливість шлюбу,—
Слухаю я, вся родина питає.

Мама про села й про душі бурмоче,
Дядько — про грошики, ранги, доходи,
А покоївка в прислужника хоче
Звідать, чи мав я любовні пригоди.

Дядечку, мамо,— одну маю душу,
І на Парнасі — мої володіння;
Гроші пером заробляти я мушу,
Ранги — майбутнє надасть покоління!..

Чи я любив? Це питать не до діла!
Вмію любити? Ладен доказати:
Кинь служника, покоївочко мила,
Стукни вночі до моєї кімнати.

РОЗДУМИ В ДЕНЬ ВІД'ЇЗДУ

1825, 29 жовтня, Одеса

І звідки цей жалю чудного прояв?
Я до самотніх знов іду покоїв,
Немов забув щось; поглядом змутнілим,
Немовбито в обличчя друзям милим,
Дивлюсь на стіни! Вечори й світання
Вони терпляче слухали зітхання.
Біля вікна просиджував я часто,
Не знаючи, кого чекав, як щастя...
Усе тут надокучило до краю;
Ходжу й думки сумні перебираю,
Іду без цілі до дверей і знову
Годинника залізну чую мову,
За тактом такт. Десь шашіль заховався
І, мов коханець любій, обізався.
От візники. Надходить ранок швидко.
«Беріть книжки й дрібні оті пожитки!
Тож їдьмо! Непривітні ці пороги!»
Не вчую слів: «Щасливої дороги!»

Що ж, місто це покину: швидше б зникли
З очей жильці, що серцем не привикли
До мене. Сліз чи смутку не бажаю
Завдати їм, коли я від'їжджаю.
Як по луці, що райдугою грає,
Пушинка із кульбаби пролітає,

Що здмухнута із в'ялої стеблини,
І десь троянду по дорозі стріне,
Захоче біля неї відпочити,
Та вітер знов жене її сердитий,—
Так я наймення й постать невідому
Носив по вулицях у місті цьому.
Рої красунь люб'язно і ласкаво
Мене стрічали: зайда! як цікаво!
Метеликом милується хлопчина.
Зловив — і випустив: хай далі лине!

Летім! Є крила в нас для повороту;
Летім і більш не знижуймо польоту!
А в пам'яті: юнак із батьківщини
Від друзів, від коханої дівчини
В дорогу їхав. І хустки, і листя
Услід шуміли. Сльози впали чисті,—
Я, молодий, в плачі вбачав розраду.
Тепер же все лишилося позаду!
Не важко молодому і вмирати,—
Він мислить жити в серці друга, брата,
Жони... Але старий розкрив облуди,
Не вірить в людські і надлюдські чуда,
Він зна: назавжди ляже у труну.
Від'їзд — як смерть. В хвилину цю сумну
Я — ніби мрець. Сідаймо. Не затрима
Ніхто труну в дорозі, та й очима
Не проведе, і вдома сліз не зронить,
Почувши, як дзвінок поштовий дзвонить.

ДО ***

(В Альпах на Шплюгені 1829 р.)

Ні, не розстануся з тобою я ніколи!
Вслід морем ти пливеш, проходиш суходоли,
Твої сліди блищать на кручі льодовій,
І в водоспаді я вчуваю голос твій,
Стає волосся сторч, коли в невільнім русі
Зирну — й тебе зустрить і прагну, і боюся.

Невдячнице! Я тут, посеред скель стрімких
В провалля йду, між хмар зникаючи густих,
Ходу затримую, де лід лежить без краю,
І очі, бризками залиті, протираю,
Щоб зірку півночі в небесній млі знайти,
Знайти Литву, де твій будиночок, де й ти;
Невдячнице! В цей час на учті ти цариця,
Услід тобі в танку веселий рій тісниться;
Чи бавишся яким захопленням ти знов,
Чи нашу з усміхом пригадуєш любов!
Скажи, щаслива ти, що кріпаки — піддані,
По-рабськи гнучи карк, тебе взивають «пані»,
Що розкіш присипля, а втіха підійма,
Що й споминів смутних у тебе вже нема?
А може, все б таки раднішою була ти
Вигнанця вірного пригоди поділяти?
За руку б я тебе по скелях цих водив,
Важкий би шлях тобі піснями всолодив,

Я перший кидався б у ці потоки пінні,
З хвиль витягши, мостив під ніжку б я каміння,
Щоб не торкнув її води прудкий порив,
А руки б я твої цілунками зогрів!
Спочинок ми б найшли в теплі гірської хати,
Тебе укрити б плащ, з рамен моїх ізнятий,
Пастуший би вогонь палав там гаряче,
Й заснула б ти, мені схилившись на плече.

ДО МАТЕРІ-ПОЛЬКИ

О мати-полько! Як у твого сина
В очах сіяє дар святий пророцтва,
Як появляє лагідна дитина
Поляків давніх горде благородство,

Як, занедбавши забавки пустії,
Він слухає співця старого думи
Про наших предків вікопомні дії,
Ясне чоло схиляючи у сумі,—

О мати-полько! Горе йому буде!
Молись за нього... Глянь, он Скорбна

Мати:

Розкраяні мечами в неї груди,
Й тобі судилось муку цю прийняти.

Хай дійдуть згоди нації й держави,
На землю злине миру благостиня,
А твого сина жде борня без слави
І мученицька смерть — без воскресіння.

Пошли ж його скоріше в нетрі, в пущі,
Хай у печері скриється, то, може,
Приспить, сердешний, думи невсипущі,
З отруйним гадам поділивши ложе.

Там стане він байдужим і холодним,
Навчиться, як безодня, німувати,
Труїть нечутно випаром болотним,
Слизьким вужем покірно плазувати.

Спаситель наш, в невинності дитинній,
Голубив хрест і був на нім розп'ятий...
О мати-полько! Й ти подбай ще нині
Про іграшки підхожі для хлоп'яти.

Окуй у пута змалку бідолаху,
Впряжи його у тачку із землею,
Щоб він не блід, ступаючи на плаху,
Щоб він не червонів перед петлею.

Не піде син із рицарством до бою,
Щоб водрузить хреста в Єрусалимі,
Не скропить волі кровію живою,
Як воїни свободи невтолимі.

Шпиг викличе його на поєдинок,
На прю з ним стане царський суд
неправий,
А бойовищем буде в них застінок,
А переможцем вийде кат кривавий.

А пам'ятником буде надмогильним
Там шибениця, чорна потороча,
А славою — хіба сльоза жіноча
Та тихе слово в краї підневільнім.

СМЕРТЬ ПОЛКОВНИКА

При хатині малій серед бору,
Що кінця йому й краю немає,
Стала варта повстанців сувора,
Їх полковник в хатині вмирає.
Збіглись в пуцу селяни по хвилі.
Був то вождь, повен слави і сили,
Бо зітхали діди похмурнілі
І тужливо жінки голосили.

Наказав він коня засідлати,
Вороного, ставного на подив,
Друга славного битв і походів,
Принести перед смертю до хати
І подати одіння стрілецьке,
Свідка слави його бойової.
Хоче він, мужній вождь, як Чарнецький¹,
Час останній зустріти при зброї.

Коли ж огиря вивели з хати,
Увійшов туди ксьондз з паном богом,
І поблідли в печалі солдати,
І молився народ за порогом.
Та й Костюшкові² воїни сиві,
Що колись тільки кров проливали,
А не сльози,— стояли, журливі,
І за ксьондзом молитви шептали.

Рано-вранці дзвонили в каплиці,
Не стояли на варті солдати,—
Били поруч ворожі рушніці,
Мовчки товпились люди до хати.
Рицар спав, вічним сном обійнятий.
Хрест в руках, а вгорі, в узголов'ю,
Зброя, славною зрошена кров'ю.
Лиш той рицар в одежі солдата
Має дівчини риси чудові —
Пишні груди, мальовані брови.
Хто він? Дівчина — серце крилате,—
Вождь повстанців — Емілія Плятер³.

ОРДОНОВА РЕДУТА

Оповідання ад'ютанта ¹

Нам стріляти не веліли, і вступив я
на гармату,
І зирнув довкола: двісті вже гармат реве
завзято.

Артилерія московська нас обходить навкруги
Довго, просто і широко, як морські береги.
І я бачив їх ватажка: прилетів, мечем махнув,
І, як птах, свого війська він одно крило
звинув;

З-під крила ж, ізбита в купу, виливається
піхота
Довгим-довгим чорним валом, наче лава
із болота,
Пересипана багнетів іскрами. Неначе круки,
Чорні стяги теє військо ось ведуть на смерть,
на муки.

Проти них стирчить біленька і вузенька,
гострокута,
Мов той бик, що море боре,— то Ордонова
редута.
Шість гармат усього мала, що все куряться
й блискочуть,
І не стільки слів летючих у гніву уста
цокочуть,

І не стільки мислей мигне в час розпуки
у борців,
Скільки з тих гармат летіло куль, і бомб,
і картачів.

Глянь, гранат в колону, в саму середину
порина,
Наче лави брила в воду, полк весь димом
заслоня...
І ось ще гранат у димі,— ряд під небо весь
летить,
І вже лисина велика у колоні мерехтить.

Куля ось летить, здалека грозить, і шумить,
і виє,
Мов бугай реве до бою, шарпається
й землю рве.
Вже допала, мов боа той у рядах свій скрут
звиває,
Грудьми палить, рве зубами, самим віддихом
вбиває.

Найстрашнішої не видно, тільки чуть її сичання;
Видно, як валяться трупи, чути ранених
стогнання.

А як з краю в край колону повертить
і просверлує,
То немов посеред війська ангел смерті
промандрує.

Де ж король, що ті громади висилає на різню?
Чи дає відваги приклад, ставить грудь свою
міцну?

Ні, сидить п'ятсот миль відси у своїй столиці
нині

Цар, великий самовладець всього світа
половині.

Зморщив брови — і кибитки тисячами чвалом
скачуть;

Підписав — і тисячами матері за дітьми
плачуть.

Лиш кивне — кнути засвищуть від Фінляндії
до Хіви...

Владарю, як бог, могучий, а, як сатана,
злостивий!

Коли турків за Балканом пуджають твої гармати
І посольство йде з Парижа, щоб стопу твою
лизати,

Лиш Варшава наругавсь з твоїй сили й твого
трону.

Підійма на тебе руки і стягає ту корону
Казимирів, Болеславів із твоєї голови,
Бо ти вкрив її й споганив, омиваючи в крові.

Цар дивується — від страху петербуржців дроз
бере;

Цар розсердився — зі страху все дворацтво
стоя мре.

Та вже сипле військо; в нього бог, і віра
і зоря —
Цар. Цар сердиться,— помрімо та розрадуймо
царя!
Вождь Кавказький² із півсвіта сили — гей
на супостата!
Вірний, справний і невтомний, наче кнут
у жмені ката.
Крик: «Ура! Ура!» Вже близько шанців, і в рови
їх купи
Сунуться, замість фашиння там свої складають
труп.

Вже чорніються на білих палісадах подовж
валу...
Ще редута всередині, ясна з вистрілів розпалу,
Червоніє понад черню, як мотиль, до муравлиська
Вкинений, блищить, та суне мурашня густа,
вже близька...
Згас... От так редута згасла. Чи ж остання вже
гармата,
З ложка зіпхнена, зарила гирло у пісок, щербата?
Чи бомбардієр останній кров'ю запал свій залив?
Згас огонь. Москаль вже шанці й огорожі
розвалив.
Де ж ручне оружжя? Нині працювало більше,
знать,
Як на княжих всіх парадах доводилось
працювать.

Вгадую, чого замовкли, бо не раз видав битви,
Як боролась горстка наших з цілим навалом
Москви.
Як годинами кричали лиш два слова: «Паль!
Набий!»
Дим спирає дух у груді, від утоми всяк слабій.
А тут все гримить команда, вояк став слугою
пушки,
Врешті робить без команди всі ті рухи
самотужки,
Без розваги і без лямки, без чуття, як млин.
Не вмисне
Вояк лиш наб'є, торохне, приклад до ноги
притисне,
Знов наб'є і знов підносить від ноги стрільбу
на око,
Аж рука у порошниці довго, сквапно і глибоко
Шпортала — нема патрона! Вояк зблід
і захитався,
І, набою не знайшовши, вже з карабіном
розстався.
Чув, як зброя розігріта руки палить,
кров стігає,—
Випустив її, валиться... поки вб'ють, він сам
сконає.
Так я думав. А на шанці ворогів вже лізла купа,
Мов хробрство наповзає скрізь на теплому ще
трупа.

Ув очах мені стемніло, сльози тру, гляджу
на вал,
Аж тут чую, що до мене мовить щось мій
генерал.
Крізь люнету він, оперту легко на моїм плечі,
На той штурм, на тії шанці довго зорив,
мовчачи.
Потім вимовив: «Пропала!» З-під люнети в хвили
тій
Кілька сліз закапотіло... Рік до мене:
«Любий мій,
Молодий зір від скла ліпший. Глянь-но добре
на той вал!
Знаєш Ордона? Чи бачиш, де він?» — «Пане
генерал,
Чи я знаю? Там стояв він, там гармату
навертав...
Щез... Ні, я знайду, догляну... Дим закрив його.
Пізнав!
Серед найгустіших клубів диму я не раз, не раз
Бачив руку ту, що рухом роздавала нам приказ!
Бачу знов! І бачу руку, тую блискавку ясну:
Він махає нею, грозить, держить свічку запальну.
Вже беруть його, вже гине — ні, в льох скочив,
у пропасть!...»
«Добре! — генерал озвався.— Він їм пороху
не дасть».

Тут блиск, дим,— хвилину тихо, і гук, наче
сто громів.
Від дерну, піску, каміння воздух увесь загус,
затьмів.
І підскочили гармати, мов стрельнули їх роти,
Покотились на колесах, та запалені льонти
Не натрапили на панви. Покотився дим клубами
Просто в наш бік і густими огорнув нас
туманами.
І ніщо не було видно, лиш гранатів блиск
різкий.
Та ось дим помалу рідне, сиплються дощем
піски...
Я поглянув на редуту: де був вал, і палісади,
І гармати, й наших горстка, й наших ворогів
громади,—
Щезло все, як сонна змора, тільки та земная
брила
Розторощена зіває — мирова для всіх могила.
Там і ті, що боронили, й ті, що вдерлися
в сей вир,
Вперше в житті заключили щирий, віковичний
мир.
Хоч сам цар велів би встати всім солдатам
«на ура»,
Ні одна душа московська не послухає царя.
Тут зариті стільки сотень — імена, й тіла,
і мова...

А де душі їх? Не знаю. Знаю лиш, де

Ордонова.

Він патроном шанців буде, бо велика правда те:

Знищення у добрій справі так як творення —

святе.

Бог сказав слова: «Да будеть!» Бог «Да згинеть!»

прорече,

Коли правда і свобода від народів утече.

Коли землю самовладна опов'є і гордість люта,

Так як вкрита москалями та Ордонова редута,

Бог, караючи драпіжну ровту, злобою затруту,

В воздух висадить сю землю, як Ордон

свою редуту.

ПІСНЯ ПІЛІГРИМА

В цих деревах стільки вроди,
Зелен сад на виднокрузі,
Птах співає, шепчуть води,
Дзвонять коники у лузі.

Так чому ж мене в задумі
День весняний не хвилює,
Бо сирітське серце в сумі,
З ким ту весну поділю я?

Ген за домом сірі хмари,
Там музик мандрівних бачу,
Чую спів і дзвін гітари,
Відчиню вікно і плачу.

То бродячі менестрелі
Викликають в ніч коханку.
З ким же співи невеселі
Поділятиму до ранку?

Стільки знав я горя й лиха,
Не вернусь, проте, додому.
Хай моя могила тиха
Прийме пісню невідому.

Руки стиснувши, сідаю,
Свічка вогником колише,
В мислях пісеньку складаю
Чи пером скриплю у тиші.

Думка й слово б'є, іскриться,
Що ж весни не бачу в цвіті?
Бо душа, як та вдовиця:
Тільки сиріт бачить в світі.

Літа, весни й зими в далі
Десь пливуть, як промінь білий,
Тільки я живу в печалі —
Пілігрим осиротілий.

НАД ЧИСТОЮ ВЕЛИКОЮ ВОДОЮ...

Над чистою великою водою
Рядами стали скелі, мов примари,—
І враз вода ясною глибиною
Одбила обриси їх незугарні.

Над чистою великою водою
Пробігли чорні і химерні хмари,—
І враз вода ясною глибиною
Одбила їхні силуети марні.

Над чистою великою водою
Майнула блискавиця, грім озвався,
І враз вода ясною глибиною
Одбила сяйво. Шум грози урвався.
А ця вода, спокійна, рівна, чиста,
Стоїть, як і стояла, промениста.

Я бачу воду цю, і хмари, й скелі,
І все це непохибно відбиваю:
І тіні скель похмурі й невеселі,
І сяйво блискавки у край із краю.

Що треба скелям? Лиш стоять рядами.
А хмарам? Розливатися дощами.
А блискавицям? Блискати і гинуть...
Мені — лиш плинуть, плинуть, плинуть...

МЕНЕ ВІД МЕНЕ БОРОНИ

Мене від мене борони — ти ж сильний наче.
Є час, коли твої книжки я наскрізь бачу,
Як проглядає сонце млу, що золотою
Здається людям лиш, а сонцю — темнотою.
Людина більша сонця, зна, що поволока
Не золота й не темна — все те витвір ока.
До тебе я звертаю сонячні зіниці,
Беру тебе руками за обі правиці,
Кричу на цілий голос: видай таємниці!
Свою ти зверхність доведи або без бою
Признайся: ми в силі й мудрості рівня з тобою!
Свого початку ти не знаєш, а чи знають
Людські племена, скільки в світі проживають?
Ти завжди бавишся — себе збагнути пнешся;
Що ж робить рід людський? В своїх ділах
гребеться.
Не в силі розум твій збагнуть себе самого.
Чи ж не такий же ум і в племені людського?
Безсмертя маєш ти, чи ж ми його не маєм?
Себе пізнати не можеш, ми ж себе чи знаєм?
Кінця свого не знаєш, нам коли він буде?
Ти ділишся, злучаєшся, те ж чинять люди!
Ти різний, ми так само різні всі думками.
Єдиний ти, ми також з'єднані серцями.
Могутній ти на небі — лічимо там зорі.

У морі ти великий — плаваємо в морі.
О ти, що світиш нам без заходу і сходу,
Скажи, чим ти відмінний від людського роду?!
Ведеш війну на небі й на землі з шайтаном —
Ми ж боремось в собі із власним забаганням.
Ти раз на себе сам узяв людську подібність,
Скажи, чи взяв на мить, чи мав її всю вічність?

ЯК ТУТ МІЙ ТРУП...

Як тут мій труп посеред вас сидить,
Вам в очі дивиться і гомонить,
Душа далеко так,— ах, так далеко,
І їй нелегко так,— ах, так нелегко!

Є в мене край, вітчизна дум моїх,
Миліший він, ніж гарна ця країна;
Там друзів є багато дорогих,—
За всіх любіша серцеві родина.

Туди втікаю від турбот, утіх
І праці. В затінку ялин густих,
В траві я там пахучій спочиваю
Чи мотилів крилатих доганяю.

Вся в білім, з ганку сходить там вона,
До нас у гай зелений прилітає,
У збіжжя, як у воду, порина
І з гір зорею ранішньою сяє...

ПОЛИЛИСЬ МОЇ СЛЪОЗИ...

Полилисџ мої сльози краплисті та чисті
На вік мій дитинний, вік мій невинний,
На юність мою і квітучу, й жагучу,
На роки зму́жнілі, роки похилі...
Полилисџ мої сльози краплисті та чисті.

ПАНИЧ І ДІВЧИНА ¹

І

Дівчина вродлива
Ягоди збирає,
З хаці, мов на диво,
Панич виринає.

Із коня, вклонившись,
Скочив він уміло;
Дівча, зашарівшись,
Очі опустило.

«Дівчино кохана!
Нині в ці діброви
Я приїхав рано
З друзями на лови.

З пляху збився свого.
Вечір недалечко.
Як найти дорогу
З лісу до містечка?

О пастушко красна,
Зарадь горю цьому...»
«Доб'єтесь ви вчасно
До свого дому:

Їдьте по стежині,
Як почнеться нива,
При стрункій ялині
Звернете наліво.

Потім у гайочок,
За селом, скраєчку,
Буде млин, місточок,
А за ним — містечко».

Красень ніжно ручку
Дівчині потиснув,
Поцілував рвучко,
На коня присвиснув,

Сів,— і в ліс майнула
Постать молодого...
Дівчина зітхнула...
І хто зна від чого!

II

Дівчина вродлива
Ягоди збирає,
З хащі, мов на диво,
Панич виринає,

І здаля гукає:
«Ой, твій шлях негожий!
За селом ріка є,
Перейти не можу.

Ні моста, ні броду
Я не запримітив.
Ти хотіла, вродо,
Хлопця потопити?»

«То зверніть в долину
Вправо від кургану».
«В щасті будь, дівчино!»
«Дякую вацьпану».

Сів,— і вниз майнула
Постать молодого...
Дівчина зітхнула...
Знаю я від чого!

III

Дівчина вродлива
Ягоди збирає,
З хащі, мов на диво,
Панич виринає

І гукає знову:
«Дівчино, їй-богу,
Втрапив я до рову,
Що ж то за дорога?»

Вік цими шляхами
Вже не їздять, видко,
Може, за дровами
Хто проб'ється зрідка.

Я уже блукаю
В ловах цілу днину.
Сам втомивсь до краю,
Змучив конячину.

З джерела прудкого
Спрагу затамую,
Тут і вороного
Трохи підгодую».

І з коня, вклонившись,
Скочив він уміло;
Дівча, зашарівшись,
Очі опустило.

Він стоїть мовчазно,
Дівчина зітхає,
Потім він люб'язно
З нею розмбвляє.

Саме вітер дмухав
В сторону діброви,—
Я і не дослухав
Панича розмови.

Та збагнув із міни,
З жестів молодого:
Більш він у дівчини
Не питав дороги.

ДО ПРИЯТЕЛІВ-РОСІЯН

*Цей уривок російським друзям
присвячує автор*

Чи вам я впам'ятку? Я, тільки-но згадаю,
Як друзі гинули в вигнанні, у кайданах,
Пригадую і вас у цім далекім краї,
Встаєте, як живі, у мене ви в очах.

Де ви? Рилєєв той, що благородну шию
Я по-братерському колись йому стискав,
На шибениці він: велів так цар Росії,
До дерева ганьби пророка прив'язав.

Рука Бестужева, поета і жовніра,
Тепер одірвана від шаблі, від пера,—
До тачки деспотом рука прикута щира
І польська з нею вряд і поруч, як сестра.

На інших, може, з вас ще тяжча кара впала.
Хтось, може, звабився принадою чинів,
І плазувать душа перед тираном стала,
І він поклони б'є там, де поріг царів,

Продажним язиком його тріумфи славить
І з муки братньої глузує перед ним,
Мосю кровію свого меча кривавить
І гордий злочином, як подвигом гучним.

Коли здаля до вас, до скутого народу,
На північ прилетять мої пісні-жалі
І продзвенять вгорі над вічним краєм льоду,
Хай волю вам звістять, як весну, журавлі.

По голосу мене впізнаєте; закутий,
Тирану лестячи, як уж, я плазував,
Лиш вам одкрив усе, що думать міг і чути,
Мов голуб, простоту для вас незмінно мав.

Тепер над світом став я з келихом трутизни,
Гіркі мої слова, пекучі повсякчас;
Ця гіркість, виссана із крові й сліз вітчизни,
Хай ваші кайдани понищить, а не нас.

А хто в словах моїх образи тінь вбачає,
Той пса нагадує, що так навик носить
Свого напийника, аж руку ту кусає,
Що від напийника бажа його звільнить.

БАЛАДИ

I

РОМАНСИ

Яну Чечоту,
Томашу Зану,
Юзефу Єжовському
та
Францішку Малевському,
друзям моїм,
на пам'ять
про щасливі хвилини
юності, прожитої з ними,
присвячую.

Адам Міцкевич

ПРОЛІСОК

Ледве-но співом залився
Жайворон перший на сонці,
Пролісок милий розкрився
У золотій оболонці.

Я

Квітонько, рано зійшла ти!
Віє ще хуга зимова,
Білі на пагорбах шати,
Холодом диха діброва.

Знову сховайся до нені,
Очка примруж золотисті,—
Вб'ють тебе зазимки млисті,
Роси ранкові студені!

К в і т к а

Хутко життя моє лине:
З ранку живу й до смеркання;
Краще цвітіння хвилини,
Ніж цілий рік ув'ядання.

Друзям шукаєш ти квіти,
Втішити хочеш кохану —
Їм на віночок зірви ти
Квітку найпершу весняну.

Я

Бачу весняночку прóсту
В травах сухих серед гаю.
Мало пишноти і зросту;
Звідки ж ця гордість — не знаю.

Ані в троянди кольорів
Ти не дістала уранці,
Ані в лілеї уборів,
Ані в світанні рум'янців.

Я у вінок для оздоби
Вплів твої квітоньки милі.
Чи ж припадеш до вподоби
Друзям моїм і Марилі?

К в і т к а

Друзі вітатимуть радо
Квітку малу з переліску.
Скромна і мила принада
Дружбі миліша від блиску.

Але, небесна Марилько!
Що тобі перша билина!
Їй нагородою тільки
Буде... ах! перша сльозина.

РОМАНТИЧНІСТЬ

Здається, бачу! Де?
В очах душі моєї.

Шекспір

«Чувш, дівчатко?» —

Вона не чує.

«Глянь: це — містечко, он — хатка.

Що ти в повітрі хапаєш?

Кого вітаєш? До кого волаєш?» —

Вона не чує.

То, мов камінь, без руху

Сидить, занурена в скруху,

То зойком серце проймає,

То сльозами заллється;

Щось ніби хапає, щось ніби тримає,

То плаче, то засміється.

«Ти? Серед ночі? О мій Ясеньку!

Любиш мене і в могилі?

Йди ж бо, іди помаленьку —

Мачусі ми немилі —

Хай же не чує, хай собі знає:

Темна труна тебе міцно тримає!

Ти вже помер? І прийшов серед ночі?

Чом же тебе я боюся, Ясеньку?

Ой, він це, він! Твоїх лиця! І очі!

Біла кошуля, мов сніг, біленька!
Як полотно, сам ти білий.
Ой же холодні-холодні долоні!
Дай-но сюди їх, зігрій на лоні
І пригорни мене, милий!

Холодно там, у твоїй домовині!
Вмер ти! Уже два літа!
Візьми мене: вмерти я хочу нині,
Бо не люблю я світу.

До мене люди — як звірі.
Регочуть, коли я плачу.
Кажу я — не ймуть вони віри,
Я бачу — вони не бачать.

Приходь, як сонце устане...
Ні, ні... я тримаю руку.
Не кидай мене на муку —
Ще рано, іще так рано!

О боже! То півень піє,
Світанок уже близенько.
Де ти? Нема Ясенька!
Серце німіє».

Так дівчина пестить своє кохання —
Кричить, доганяє, впала...
І тужне воання, ревне благання
Тлум коло неї зібрало.

«Моліться! — кричать прості люди.—
Він тут, і по смерті в залассі.
Несила Ясю кинути Касю —
Душа його вічно тут буде».

І я це чую, і я в це вірю,
З плачем читаю молитву щирю.
«Чуеш, дівчатко! — між гуків ярих
Дід з натовпу каже строго.—
Очі мої — а вони ж в окулярах! —
Повірте, не бачать нічого.

Вигадує духів простолюд, п'яниці —
Недоумки враз зліплять вам духа.
Верзе вона груші на вербах, дурниці,
А ви й розвісили вуха!»

«Дівчина чує,— кажу йому в тиші,—
А люд має віру глибоку.
Віра й чуття промовляють сильніше,
Ніж мудре скельце і око.

Тлін мертвої правди непотрібний люду.
Твій світ — порошинки, мов зернятка
з перцю.
Без правди живої не побачиш чуда!
Май серце й дивися в серце!»

СВІТЯЗЬ

Балада

Михайлові Верещаку ¹

Хто, в Новоградському мандруючи краї,
Прагне на все надивитись,—
Хай у Плужинському ² бору побуває,
Гляне на озеро Світязь.

В пущі дрімучій розкинулись води —
Ясна і чиста рівнина,
Пуща їх тінню густою обводять,
Озеро — ніби крижина.

А як нічною проїдеш порою —
Станеш, затримавши подих:
Зорі побачиш вгорі й під собою,
Місяць у небі і в водах.

Чи то із небом злилися безодні,
Водяна дика пустеля,
А чи склепіння у сяйві холоднім
Небо, ввігнувшись, стеле?

Ген береги, мов розтали поволі,
Сявном срібним повиті.
Наче ти в синім пливеш видноколі,
В тихій бездонній блакиті.

Вабить це озеро тихе й погоже,
В п'їтми чаруючи очі;
Та лиш сміливець нечуваний може
Їхать туди опівночі.

Кажуть, там сила нечиста гуляє,
Бєнкети в озері править;
Хто проти ночі про це повідає —
Страшно і слухати навіть.

Часом пори там почувш нічної
Поклики й грїм під водою,
Стогін жіночий і брязкання зброї,
Вигуки дикого бою.

Гамір цей грїзний вщуха за хвилину,
Бір прибережний шепоче,
Тільки молитва над озером лине,
Тужне благання дівоче.

Що воно значить? І хто відгадає?
Хто ту безодню прогляне?
Різне про теє народ повідає,
Правди ж не знають селяни.

Дідичів Світязі славних нащадок,
Пан у Плужинах багатий,
Ці таємниці діставши у спадок,
Вирішив їх розгадати.

То ж повелів він у ближньому місці
Довгі човни будувати,
Невід, завглибшки аршинів на двісті,
Кращим рибалкам в'язати.

Я остеріг, що тут божої волі
Спершу спитатися треба,—
Дзвони гудуть не в одному костьолі,
Линуть молитви до неба.

Ксьондз із Цирина ³ прибув на посвяту,
Благословення складає,
Ловлю за пановим гаслом почато,
Невід у воду пірнає.

Тоне, потяг поплавці за собою,
Вглиб — нескінченна дорога.
Стелеться слід за ним пінний стягою...
Певне, не зловлять нічого!

Ось підтягають до берега крила,
Мокрі зближаються сіті...
Що за страховище хвиля укрила?
Хто б то повірив у світі!

Ні, не страховище — жінку впіймали
Десь у підводній яскині:
Кучері білі, уста мов корали,
Очі великі та сині.

Плине до берега дивна істота.
Люди стоять остовпілі,
Дехто й тікати лаштується потай,—
Жінка підводиться з хвили,

Каже: «Чи знаєте ви, що донині
Всіх, хто тут плавав зухвало,
Озеро, знявши вали білопінні,
В прірві підводній ховало?»

Тож за цікавість пугу в нагороду
Всім вам загинути б нині,—
Тільки ж бо нашдго, пане, ти роду,
Славногo в рідній країні!

Тим, що цей розшук почавши без тямн,
Бога ви все ж не забули,
Бог вам сьогодні моїми устами
Давнє повіда минуле.

Тут, де сумні простягаються піски,
Аір росте та кузава,
Місто колись було, сповнене блиску,
Пишна Туганів держава.

Світязь, ясною багата красою,
Мужньою силою воїв,
Під можновладних державців рукою
Квітла у славі й спокої.

Там, де цей ліс простягнувся похмурий,
Ниви стелилися здавна,
Ген Новогрудок здіймав свої мури,
Древня столиця преславна.

Раз по Литві покотилась тривога:
Цар із Русі наступає;
Військо його оточило Мендовга,
Сили ж у князя немає.

З дальніх кордонів він кличе дружину,
Пише до князя Тугана:
«Княже, рятуй! Поможі, бо загину!
Сила іде нездоланна».

Батько мій, те прочитавши послання,
Кличе: «Збирайтеся, вої!»
От і зійшлися вони на світанні,
Всяк при коні та при зброї.

Гримнули сурми, дружина рушає,
Князь виїжджає в діброву.
Раптом стає він і руки ламає,
В замок звертаючи знову.

Каже до мене: «Як власних підданців
Сам на поталу я кину?
Світязь не має ні мурів, ні шанців,
Тільки-но смілу дружину».

Як розділю своє військо надвоє,
Князю не дам оборони;
А коли всі ми підемо до бою,—
Як будуть діти і жони?»

«Батьку,— кажу я,— снагою і хистом
Допоможи батьківщині!
Бог захистить нас. Вночі я над містом
Ангела бачила нині.

Світязь мечем він укрив на хвилину,
Мовив, прекрасний, як сонце:
«Поки мужі захищають країну,
Я буду вам оборонцем!»

Батько послухав, рушає до бою,
Ніч наступає в тривозі.
Раптом ми чуємо брязкання зброї,
Крики «ура» на дорозі.

Гримнув таран, завалилися брами,
Сиплються градом уламки,
Сиві діди і жіноцтво з дітками
Товпляться з плачем до замку.

«Леле! — гукають.— Он сунеться військо!
Русь за ворітьми лютує!
Вбиймо себе, бо загибель вже близько,
Смерть від ганьби урятує!»

Лють погасила тремтіння тривоги!
Люди жалю вже не просять,
Золото, шати жбурляють під ноги
І смолоскипи приносять.

«Хто не умре — буде проклят назавше!»
Бачу, рятунку немає:
Той зацівав, до порога припавши,
Той вже сокиру здіймає.

Що нам — неволю ганебну прийняти,
Військо впустивши вороже?
А як у себе життя відібрати?
«Боже,— гукнула я,— боже!

Як не втекти нам від лютої кари,
Нас захисти перед нею,
Громом убий із високої хмари
Чи заховай під землею!»

Ледве останнє я мовила слово,—
Біле нас щось огортає.
Очі втопила я в землю раптово,—
Бачу: землі вже немає.

Так врятувався народ безборонний,
Так ми уникли неслави.
Бачиш квітки? То дівчата і жони,
Змінені в білі купапи.

Мов сніжно-білі метелики, линуть
Скрізь над водою німою,
В листі зеленім, як віття ялини,
Всипані снігом зимою.

Образ чарівний дівочої цноти
Барви квіток затаїли,
Тут їх життя обминають турботи,
Смерті незборної сили.

Царські війська, розпалившись у битві,
Владу їх встигли спізнати.
Тут зупинились вони по гонитві,
Цвітом квітчаючи лати.

Хто лиш сягнув там рукою у воду,
Вирвав вологі стеблини,
Раптом, хворобою вбитий страшною,
Згинув тієї ж хвилини.

Давню подію забуто, здається.
Є тільки відгомін кари:
Цвіт цей «цар-зіллям» в народі зовється;
Так його вславлено чари».

Мовила й зникла княжна під водою,
З нею й човни всі та сіті,
З плескотом враз розійшлися надвоє
Води, туманом повиті.

Клекотом хвиля стрясає діброву,
З хвилі ніхто не зринає.
Води розгойдані сходяться знову,
Дівчини й сліду немає.

СВІТЯЗЯНКА ¹

Що то за легінь стрункий та красивий,
Дівчина гарної вроди,
Ходять у парі, ледь місяць тужливий
Гляне у Світязі води?

Хлопець приносить квітки на віночок,
Дівчина — кошик малини;
Певне, коханці зійшлись серед ночі,
В місячні світлі години.

Завжди вони, тільки місяць засяє,
В парі блукають по гаю.
Хлопець — мисливець в тутешньому краї,
Дівчина хто — я не знаю.

Звідки вона — не вгадати нікому.
Хто вона? Де пропадає?
Квіткою сходить в болоті глухому,
Вогником тьмяним зникає.

«Доки нам критись, кохана, скажи-но?
Доки у лісі блукати?
Де до оселі твоєї стежина?
Де-бо твій дім, твоя мати?»

Літо минуло. -Осіплеться листя,
Дощик поллється із неба...
Чом на полянці цій дикій та млистій
Нам зустрічатися треба?

Знов ти, мов сарна прудка й легконога,
Стежкою зникнеш вузькою.
Серце моє спопелєє тривога...
Мила, зостанься зі мною!

Звідси моя недалеко садіба,
В хащах ліщини рясної.
Є там доволі городини, й хліба,
І дичини лісової!»

«Стій, зупинися, зухвалий юначе!
Марно мене запевняєш!
Голос твій — спів солов'їний неначе,
Лисячу думку ховаєш!

Знаю: в лукавій принаді кохання
Схована зрада незмірна.
Може б, твої прийняла я благання,
Тільки чи ж любиш ти вірно?»

Хлопець уклякнув і силу нечисту
З пекла за свідків волає,
Дівчині клятву дає урочисту,
Та чи ж її не зламає?!

«Ой, не зламай! Пам'ятай мою раду!
Остерегти тебе мушу:
Клятву хто стопче, загине за зраду,
Занапасть свою душу».

Мовила, злегка махнула рукою,
Глянула хлопцеві в очі
І, залишивши його над водою,
Зникла у мороці ночі.

Марно стрілець зупиняє кохану,
Кличе, шукає даремно.
Зникла, як повів легкого туману,
В лісі розтала таємно.

Хлопець стежиною рушив глухою,
Скрізь навкруги — трясовина.
Тиша стоїть, часом лиш під ногою
Хрусне засохла стеблина.

От він на берег звертає раптово,
В морок уп'явся очима,
Повниться громом могутнім діброва.
Світязь клекоче незрима.

З плескотом вгору здіймаються води,
Хвиля кипуча зринає!
Дівчина раптом чудової вроди
В хвилі шумкій випливає.

Личко її — наче квітка лілеї
В сяйві зорі молоді,
Легко й прозоро в'ються круг неї
Білих серпанків завої.

Мовить знадливо йому чарівниця:
«Легію, що то з тобою?
Чом ти, ледь місяць вгорі заіскриться,
Бродиш отут над водою?»

Нащо, пустій вітрогонці на втіху,
В хаці блукаєш тужливо?
Звабить тебе вона й кине потиху,
Ще й насміється зрадливо.

Швидше до мене! Забудь свої муки,
Жалощі кинь і зітхання.
Будем з тобою, узявшись за руки,
Плавати вдвох до світання.

Схочеш — як ластівка будеш грайлива
Крилами хвилю торкати,
Схочеш — зі мною, як рибка щаслива,
Будеш у хвилю пірнати.

На ніч з тобою в сріблястій купелі,
Збувши свій час у забавах,
/ Ми на чарівній дзеркальній постелі
В білих заснемо купавах».

Блиснули перса в туманнім серпанку,
Солодко й млосно стрільцеві,
Кличе красуня: «До мене, коханку!» —
Руки простягнувши рожеві.

В'ється веселкою в місячній смузі,
Водяні крає глибини,
Легка й вигиниста в місячній смузі,
Сипле сріблясті краплини.

Легінь біжить і стає у знесиллі:
Кинутись хоче й не хоче;
Чує він дотик шовкової хвилі,
Що йому ноги лоскоче.

Вабить та хвиля, чарує, шепоче,
Серце у парубка в'яне,
Наче в коханця, коли йому в очі
Вперше кохана загляне.

Ах, він забув свою дівчину любу,
Зрадив недавню присягу,
В хвилину ту звабну він кинувсь на згубу,
Дивну вчуваючи спрагу.

Плине стрілець і красуню шукає,
Ту, що його полонила.
В млі узбережжя далеко зникає.
Ні, зупинитись несила!

От вже стискає він білі долоні,
Щось тій русалці шепоче,
Поруч уста її бачить червоні,
В очі заглянути хоче.

Свиснув тут вітер і воду розбризкав,
Млисту розвіяв завісу...
Ах, він пізнав її, глянувши зблизька,
Ту, свою дівчину з лісу!

«Де ж твоя клятва? Згадав ти порадую?
Той, хто присягу порушить,—
Згине він, згине за чорну ту зраду,
Занапасть свою душу.

Ні, не тобі засипати в лілеях,
Гратись зо мною на хвилі!
Вкриється тіло сирогою землею,
Очі загаснуть в могилі.

Грішна душа хай за зраду довіку
Стогне при цім осокорі,
Терпить хай муки пекельні без ліку!
Горе зрадливому, горе!»

Чує стрілець і від жаху німіє,
Серце йому похололо.
Збурена Світязь клекоче і вис,
Грім покотився навколо!

Важко здіймаються хвилі холодні,
Хвиля за хвилею лине.
Вир закинів... У підводній безодні
Дівчина з легінем гине.

Досі те озеро дике клекоче
В місячнім срібнім промінні,
Досі блукають отам серед ночі
Парубка й дівчини тіні.

Дівчина в хвилю пірнає прозору,
Хлопець рида серед гаю.
Хто він? Мисливець з тутешнього бору.
Дівчина хто? Я не знаю.

РИБКА

Балада ¹

Гаєм від панського дому
Дівчина йде, поспішає,
Сльози на личку сумному,
Вітер їй косами грає.

Там, де ріка через луки
В озеро ллється шумливо,
Білі лама вона руки
І промовляє тужливо:

«Сестри-русалки, несила
Далі терпіти страждання!
Той, кого вірно любила,
Зрадив дівоче кохання.

Пан, що поклявся зо мною
Стати до чесного шлюбу,
Нині вінчатися з княжною
Піде, Катрусі на згубу.

Що ж! Хай живуть, веселяться,
Любить нехай він дружину,—
Тільки хай з мене знуцаться
В цю не приходять долину.

В світі не жалко нічого,
Зараз до вас я прилину!
Ах, та на кого ж, на кого
Бідну лишаю дитину?»

Гірко нещасна ридає,
Очі руками закрила,
З берега в річку стрибає,—
Тільки вода закипіла.

Ясними сяє вогнями
Панська садиба велика.
Гості спішать за гостями,
Вигуки, танці, музика.

Але крізь гомін той лине
Жалібний голос дитячий,
Вірний слуга до ліщини
Йде з немовлятком, що плаче.

Бистрою йде він ходою.
В'ється затока зелена,
Вкрито рясною лозою
Річки широкі рамена.

Став він між віття густого,
Плаче, гукаючи в скрусі;
«Хто ж нагодує малого?
Де ти, ой, де ти, Катрусю?»

Враз серед темного зілля
Чиста вода замутилась,
Заколихалася хвиля,
Рибка над нею з'явилась.

Плаский камінчик неначе,
Іграшка хлопця меткого,
Рибка до берега скаче,
Ясну цілує вологу.

Боки їй золотом грають,
В'ються червоні пір'їнки,
Срібну голівку скрашають
Очі — дрібні намистинки.

Раптом з-під срібної плівки
Блиснула оком людина,
В'ється коса круг голівки,
Шийка росте лебедина.

Перси — мов чисті лілеї,
Личко — мов квітка рожева,
Риб'ячий хвіст лиш у неї...
Плине вона під дерева,

Ніжно дитя пригортає,
Тулить до лона швиденько.
«Люлі, — співа-промовляє, —
Люленьки-люлі, маленьке!»

Змовкла, не плаче дитина,—
Спати вона її вклала.
Лиш проминула хвилинка,—
Дівчина рибкою стала,

Вкрилася знову лускою,
В пір'я червоне прибралась.
Хлюп! — і лише над водою
Срібні жмурки загойдались.

І відтоді, як смеркає,
Як починає світати,
Мати з ріки випливає
Сина свого годувати.

Вечора тільки одного
Трапились дивні відміни:
Плине русалка — нікого!
Ані слуги, ні дитини!

Треба їм тою порою
Трохи заждати у лісі:
Саме-бо пан із жоною
Вийшли над річку пройтися.

Скоро вже зробиться темно...
Вірний слуга дожидає,
Та дожидає даремно:
З річки ніхто не вертає.

Дивиться він з-під долоні:
Сонце заходить рум'яне,
Маєва гаснуть червоні,
Сірі надходять тумани;

Ніч опустилась над долом,
Зорями небо квітує.
Йде він до річки прокволом,
Оком здалека пильнує.

Що ж то за диво, на бога!
Чи не пекельна то сила?
Голий пісок — більш нічого
В лісі, де річка шуміла.

Бачить слуга у тумані:
Панські розкидано шати,
Тільки ж ні пана, ні пані
Ані сліда не видати.

Лиш піднеслася з долини
Скеля будови чудної,—
Зовсім немов дві людини
Стали й завмерли обоє.

Вірний слуга сам не знає,
Що йому думать-гадати.
Часу чимало минає,
Врешті здолав проказати:

«Катре, Катрусю!..» — Те слово
Чуйно луна підхопила.
«Катре, Катрусю!» — І знову
Тиша німа, як могила.

Став він під скелею тою,
Піт із чола витирає,
Далі кивнув головою,
Начеб сказав: «А, вже знаю!»

Взяв немовлятко на руки,
Сміхом страшним засміявся —
І до села через луки
Із молитвами подався.

ДО ДРУЗІВ

Посилаючи їм баладу «Люблю я!»

Раз, два, три дзвонить... Північна година...

Тихо, людей ні ознаки.

Скиглить лиш вітер, неначе дитина,

Брешуть далеко собаки.

Свічка в моїм ліхтарі догоряє,

Згасне і знову займеться,

Полум'я знову бліде опадає,

Знову мигоче і в'ється.

Страшно! Колись не боявся я ночі,

Ласку від неба стрічавши...

Годі! Хай рвуть собі серце охочі!

Все те минуло назавше.

Нині я в книзі шукаю розради,

Книга набридне — закрию;

В спомини любі поринуть я радий,

То задрімаю, то мрію.

Часом надійде омана прекрасна:

Мила, брати знов зо мною...

Скочу, дивлюсь,— а то тінь моя власна

Білою ходить стіною.

Краще в мовчанні самотньої хати
Зошит свій давній візьму я
І розпочну щось для друзів писати...
Так, розпочну,— чи ж кінчу я?

Виникнуть, може, у тиші зимовій
Спогади провесни милі...
Хочу про речі писать загадкові,
І про страхи, й про Марилю.

Прагне хто слави зажити гучної,—
З неї хай робить портрети;
Розум і вроду її, молодой,
Хай вихваляють поети.

Все те, звичайно, і я розумію,
Хочу ж розваги, не слави,
Тож розповім вам тепер, як умію,
Дещо про наші забави.

Знайте: Мариля, сувора без краю,
Скупо слова нам дарує:
Сотню разів їй промовиш «к о х а ю»,
Раз не почувеш — «л ю б л ю я».

Якось у Руті, вночі, на дозвіллі,
З нею прощавшись нерадо,
Я на добраніч зложив для Марилі
Цю таємничу баладу.

ЛЮБЛЮ Я!

Глянь-но, Марилу, на те он узлісся:
Лози праворуч стіною,
Красні ліворуч яри розляглися,
Просто — місток над водою.

Церква старенька, оселя совина,
Хрест на дзвіниці похилий,
А край дзвіниці — посохла малина,
А в тій малині — могила.

Біс там завівся, душа там заклята,—
Хто зна! Та ночі глухої
Кожен, хто мусить те місце минати,
В дивнім бува неспокої.

Тільки-бо спустяться ночі запони,
Церкву мов вітер розкриє,
Дзвонять у стінах зруйнованих дзвони,
Поміж кущами щось виє.

Інколи вогник блідий запалає,
Часом гримить, як із хмари,
З місця каміння надгробне рушає,
Видяться дикі примари.

Сунеться труп відкілясь безголовий
Чи голова, та без тіла;
Полум'я бухає з пащі багрове,
Вся ж голова — посиніла.

Вовк пробіжить; ти б хотів одігнати,—
Здійме крило він орлине.
Досить же «згинь; пропади!» закричати,—
Він зарегоче і згине.

Випадок з кожним недобрий траплявся,
Хто обирав цю дорогу:
Віз перекинувся, дишель зламався,
Вивихнув кінь собі ногу.

Я, хоч частенько Андрій мені сивий
Добру давав осторогу,
Брав лиш на посміх те місце жахливе
І не боявся нічого.

Раз серед ночі я їхав до Руди¹,
Коні враз — тиць серед мосту,
Стали — й ні з місця. Візниця мій лютий
Сипав і сипав їм хльосту,—

Марно! І враз як рвонули з копита —
Луснув і дишель, і збруя...
«Тут ночувати — от річ знаменита! —
Я проказав.— Це люблю я!»

Вимовив тільки — щось воду колише,
Жінка відтіль впливає.
Біла одежа, лице ще біліше,
Скроні вогонь обвиває.

Ноги мої до землі прикипіли,
Вгору волосся зірвалось...
«Слава Ісусу!» — гукнув я щосили
«Слава навіки», — озвалось.

«Дяка тобі, чоловіче незнаний,
Що вкоротив мої болі.
Хай твоя молодість довго не в'яне,
Буде щаслива хай доля.

Стала, бач, грішна душа перед тебе, —
Нині рятунок знайду я,
Скоро зазнаю я ласки від неба,
Ти-бо промовив: «Л ю б л ю я!»

Зорі ще сяють, і треті ще півні
По хуторах не співали, —
Я про діла розповім тобі дивні,
Хай би і люди те знали.

Давнього часу жила я на світі,
Звала Марильцею мати.
Батько був чином найстарший в повіті,
Чесний, шановний, багатий.

Посаг обіцяно щедрий за мною,
Гарна була, молода я,
То й не давала Марилі спокою
Ціла зальотників згряя.

Скільки їх мрії даремні жило,
Слово благало подати!
Я ж утішалась: було мені мило
Рівно всіма гордувати.

Юзьо з'явився; мав літо двадцятье,
Юний, невинний, несмілий;
Він про любов не умів розмовляти
Хоч почуття й пломеніли.

Марно, нещасний, він сохне і в'яне.
Марно він плаче-ридає:
Що те кохання мені полум'яне!
Сміх мені в тому відчаї!

Каже: «Піду я!» — «Іди собі з богом!»
Вмер од любові хлопчина.
Бачиш — отам, під хрестом тим убогим,
Рання його домовина.

Жить мені стало відтоді не любо,
В серці озвались докори;
Тільки ж спокутувать як його згубу,
Як те розвіяти горе?

Раз уночі я з сім'єю сиділа,
Раптом свистить щось і виє:
Юзьова постать до хати влетіла
В дикій огненній завії.

Він задушив мене димом пекучим,
Взяв у чистилище душу;
Вирок там чую, яким нестерпучим
Мукам віддатися мушу:

«Знала ти: вашу жіночу породу
Бог із ребра чоловіка
На чоловічу створив осолоду;
Заповідь божа велика!

Серце у грудях камінне ти мала:
Всіх, що палали коханням,
Всіх, що жадали тебе, зневажала,
Мукам чужа та блананням.

Мусиш же довго страждання терпіти,
Але господь подарує,
Як чоловік із тамтешнього світу
Слово промовить: «Л ю б л ю я».

Юзьо благав того слова даремно
Тихим зітханням, сльозою;
Нині сама добивайсь його ревню,
Страх тобі дано за зброю».

Зграя нечистих мене ухопила;
Рік уже сотий минає,—
Мучить удень мене демонська сила,
На ніч на волю пускає.

Мушу до бідного Юзя щоночі
Я на могилу літати
І подорожнім туманити очі,
Рівне страхіття вдавати.

Піших заводжу я в нетрі, у хаші,
Кінному — коней скубу я;
Лається кожен, клене напрапаче,
Ти лиш промовив: «Л ю б л ю я».

Будь же ти долі свідомий своєї!
Так мені духи сказали:
«Знайдеш Марилю ти також, від неї...»
Півні, на жаль, заспівали.

Блиснули чисті в очицях надії,
Хмаркою стала ясною,
Що відлітає, як вітер повіє,
Вдосвіта рано весною.

Бачу я — цілі мій повіз' і коні.
Де вся страшна та подія?
Тричі за грішників душі безсонні
Мовив я: «Ave Maria...» ¹

ПАНІ ТВАРДОВСЬКА

П'ють, гуляють, люльки палять,
Танці, витівки, сваволя;
Мало кóрчми не розвалять,—
Ха-ха! Хі-хі! Гей же! Гóля!

Пан Твардовський¹, взявшись в боки,
Кінець столу отаманить:
«Гуляй, душе! Світ широкий!» —
І чарує, і туманить.

Воякові, що грав зуха,
З усіма до бійки пнувся,
Свиснув шаблею край вуха —
Воїн зайцем обернувся.

Адвокату з трибуналу,
Що медок смоктав для свята,
Брязнув гаманцем помалу—
І став пес із адвоката.

Стукнув тричі в ніс шевцеві,
До чола примкнув три цівки —
Повно в кубки кришталеві
Наточив відтіль житнівки.

Та як пив свою він чару,—
Шум якийсь у чарі знявся;
Заглядає: «Тю, примаро!
Відкіля ти, кумцю, взявся?»

Чортик там на дні таївся..
Суций німець куцополий! ²
Він громаді уклонився,
Зняв бриля — і враз додолу

Пада з чарки на підлогу.
Впав, росте на два аршини,—
Ніс гачком, курині ноги,
Кігті — зовсім яструбині.

«А, Твардовський! Як ся маєш? —
Промовля він чемно дуже.—
Як? Невже-бо не пізнаєш?
Мефістофель я, мій друже!

Ти ж під Лисою горою,
Власну душу запродавши,
Договір зложив зі мною,
Що чорти повинні завше

Бути слугами твоїми;
Та коли мине два літа,
Мав поїхать ти до Рима,
Щоб тебе нам ухопити.

Але й сім літ проминуло,
А виходить так негоже,
Що про тебе пекло чуло,
А побачити не може!

Та ми помсти не тягтимем,
Надійшла хвилина ждана:
Корчма ця зоветься «Римом»,—
Арештую я мосьпана!»

Пан Твардовський до порогу
Хтів проскочити раптово,—
Чорт закрив йому дорогу:
«А де ж чесне панське слово?»

Що тут діять? Доведеться
Наложити головою!
Та Твардовський удається
Враз до витівки нової:

«В договір заглянь-но, брате!
Там стоїть така умова,
Що мене як будеш брати,—
Я віддамсь тобі без слова,

Право маю лиш три рази
Взяти чорта до роботи,
Три завдать тобі накази,
Щоб ти виконав достоту.

Глянь — ось коник на картині,
Корчми цієї знак одмінний.
Хай на нього сяду нині —
І, як вихор, він полине.

Із піску зроби нагайку,
Щоб було коня чим гнати,
А он там, посеред гайку,
Дім постав понад Карпати.

Стіни з зерняток горіха
Хай знесуться над байраком,
Із борід єврейських стріха,
Густо висіяна маком.

Цвях оцей собі візьми ти,
Щоб за мірку був єдину:
Треба три таких забити
В кожну макову зернину!»

Чорт мерщій коня сідлає,
Чорт коня годує й поїть,
Нагая з піску звиває,—
Кінь на місці ледве встоїть.

Сів Твардовський на гнідого,
Пробує ходю, скоком,
Рушив чвалом у дорогу;
Зирк — будинок перед оком.

«Ну, друзяко, чесна праця!
Тож берися до нової:
В мисці треба іскупатися
Зі свяченою водою».

Мефістофеля аж трусить,
Піт його холодний криє;
Та пан каже — слуга мусить!
Лізе в воду він по шию.

Звідти вискочив, мов п'яний.
Пирхнув «пирх!» — тоді лукаво:
«Ну, тепер ти наш, мосьпане,
Я зробив найтяжчу справу».

«Зосталася ще єдина!
(Зараз лопне міць бісовська!)
Глянь: оце моя дружина,
Жіночка моя, Твардовська.

Хочу я на рік місцями
Помінятися з тобою:
В пеклі буду я з чортами,
Ти ж із нею як жоною.

Йй на вірність дай ти слово,
На слухняність і пошану,
А зламавш цю умову —
Що ж! Ізнов я вільний стану».

Чорт схилив до нього вухо,
На дружину блимнув оком,
Мовби дивиться, мов слуха,
Та до клямки боком, боком...

Пан Твардовський при одвірку,
Хоче путь загородити...
Чорт мерщій в замкову дірку
Шмиг! І досі не спинити.

ЛІЛЕЇ

Балада ¹

Провина несказанна,
Що пані вбила пана,
Похоронила в гаї,
Де струмись протікає,
Лілеї засівала
І сіючи співала:
«Ростіть, квітки, високо,
Як пан лежить глибоко;
Як пан лежить глибоко,
Так ви ростіть високо».

Уся в невинній крові,
Біжить вона в діброві,
По горах, по долинах
І по стежках звіриних;
Темніє, вітер вис,
Навколо все хмурніє,
Ворона часом кричить,
Та пугач ніби плаче.

Біжить у яр, на кладку,
Де клен шумить та бук;
В пустельникову хатку
Стук-стук, стук-стук!

«Хто там?» — старий питає.
Присвічує. Біда!
То пані заглядає,
Скривавлена й бліда.
«Ха-ха!» — лунає бором;
Уста — страшний свинець;
Сміється з диким зором:
«Ха-ха! Мій муж — мертвець!»

«Отямся, бог з тобою!
Чи то шляхів нема,
Що темною порою
У лісі ти сама?»

«Мій замок там, за ставом,
Де стелеться туман.
Мій муж із Болеславом
Пішов на київлян.
За роком рік минає,
Вже б час йому вернуть!
Між молоддю сама я,
Слизька чесноти путь.
Я зрадила... О горе!
До грішної жони
Король такий суворий!..
Вернувся муж з війни.

Ха-ха! Не знайде сліду!
Ось ніж, ось тепла кров...

Вже він не встане знов!
Я все сказала, діду.
Чи змию чорну пляму,
В молитві я святій,
Чи йти в пекельну браму.
Відрікшися надій?
Стерплю я кару люту,
Аби лише забуто
Жахливий злочин мій!»

«Ти не боїшся знати,
Що учинила гріх?
Боїшся лиш одплати,
Боїшся мук тяжких?
Іди ж собі додому,
Я не скажу нікому;
На те вже воля божа:
Твій злочин знав один;
Лілея й дика рожа
Квітча його загин...»

Зраділа, в пізню пору
Вертає пані з бору,
Біжить вночі додому,
Ані слівця нікому:
А діти біля брами:
«Мамуся, мамцю, мамо!
Де тато? В нас же свято!»
«Небіжчик? Що? Ваш тато?»

Не знав, що й казати...
«Його чекати? Звідки?
Ага — він прийде, дітки!»
Чекають діти ранок,
І вечір, і світанок;
Так тижні проминули,
І все малі забули.

А їй забути важко,
З думок не сходить гріх,
На серці нудно, тяжко,
В очах журба, не сміх,
І сон не криє зору,
Щоночі лине вість:
Хтось грюкає знадвору,
В світлицю входить гість.
«Мене чекали в свято?
Це я, ваш, дітки, тато».

Заснути пані важко,—
З думок не сходить гріх,
На серці нудно, тяжко,
В очах журба, не сміх.

«Ганнусю, глянь з порога!
Дубовий міст гуде,
Курить в пилу дорога,—
Хтось їде а чи йде?
Біжи на шлях мерщій,
Поглянь там, хто такий!»

«Ржуть коні темногриві,
Шаблі сіяють гострі,
Пани до нас мостиві
Зібралися у гості».
Стрічати час наспів
Небіжчика братів!

«Здорова будь, здорова,
Привіт тобі, братова!
Де брат?» — «Його немає...»
«Умер?» — «Вже рік минає,
Господь не вчув молитви,
Він не вернувся з битви».
«Не вір! Не може бути,
Війну пора забути.
Твій муж примчить за днину
Обнять тебе, єдину».

А пані стала біла,
Поникла, затремтіла,
Очей звести не може,
Лежить безсила долі.
«Де муж? Де труп? О боже!»
Отямилась поволі,
Ховає в серці болі:
«Чекаю вніч і зрання,
Де муж, мое кохання?
Коли чекать додому?»

«Вертався з нами він,
Помчав на вороному,
Свою забувши втому,
Лишив увесь загін,
Щоб стріть гостей в пошані,
Утерти сльози пані.
Забрів у нетрі вовчі
Чи затягла дрягва?
Сурміть, псарі та ловчі,
Шукайте день і два!»

Послали слуг повсюди,
Дарма шукали люди;
Небіжчика два брати
Зібрались від'їжджати.
Їх зупиняє пані:
«Брати мої кохані,
Дощами бір заткало,
Сльоти й туману час.
Чекали ви немало,
Ще поживіть у нас.
Чекають. Січнем люто
Річки у лід закуто.
Чекають. Брат донині
Не повернувся в дім...
А він — у домовині,
Квітки цвітуть над ним.
Зросли вони високо,
Як пан дежить глибоко.

Два рицарі в ту пору
Уже не їдуть з двору.
Ім до смаку господа
І господині врода.
Два в неї гостювали,
Обидва й покохали.
Серця щодня тривожать
Надія та печаль:
І свататись не можуть,
І кинуть любу — жаль.
У затінку алеї
Ідуть разóm до неї:

«Послухай нас, братова,
Ми скажемо два слова:
Тут жити любо й гарно,
А брата ждати — марно.
Твоя марніє врода,
Хіба її не шкода?
Візьми за брата брата —
І смуткові одплата».

Сказали так, чекають,
Що вирече вона,
В них погляди палають,
В них мова запальна.
На відповідь ждучи,
Потисли враз мечі.

Їх пані бачить в гніві,
Гадає: «Нещасливі!»
І просить ще заждати,
Щоб певне слово мати.
Біжить у яр на кладку,
Де клен шумить та бук.
В пустельникову хатку:
Стук-стук, стук-стук!
Все повіла без ладу:
«Дідусю, дайте раду!
Повинна я признатись —
Закохані брати!
Та з ким же попроситись,
А з ким до шлюбу йти?
Маленьких діток маю,
Маєтків, нив без краю,
Все валиться, все гине!..
Скажи слівце єдине!
Коли б то муж! О нене,
Те щастя не для мене!
Зависла божа кара,
Жаха вночі примара!
Стулю заледве очі,—
У вікна він гуркоче,
І чую серед тиші —
В кутку стоїть і дише,
Втирає кров гарячу...
Ох, бачу привид, бачу!
Скрип, скрип,— і вже над ліжком

Ножем кривавим нишком
Махає надо мною
З погрозою страшною.
Ах, більше так не жити,
Ночей цих не терпіти!
Приреченій на згубу
Не бачити вже шлюбу!»

«Послухай, доню гожа,
На все є кара божа.
Та каяття єдине
Змиває гріх людини.
Хоч кара й завелика,
Та годі-бо жалю,
Твого я чоловіка
Із мертвих оживлю».

«Воскресне? Божа сило!
Мій отче, ой, не час!
Навіки розділило
Страшне залізо нас.
Я, знаю, гідна кари;
Усі стерплю я кари,
Лиш збутися б примари!
Все бідним розділю я,
У монастир піду я,
Щоб там мій вік погас.
Воскресне? Божа сило!
Мій отче, ой, не час!

Навіки розділило
Страшне залізо нас».
Старий зітхнув глибоко,
Залив сльозами око,
Закрив обличчя, з муки
Заламує він руки: —
«Йди заміж, то не горе,
Упир тебе не зборе,
Не встане мертвий з гробу,
Для нього день, як тьма.
Дивись, його подобу
Не клич вночі сама».

«А як же ті два брати?
З котрим до шлюбу стати?»
«Найліпша тут дорога —
На волю здатись бога:
Хай підуть в луг, на роси,
Де квіти-жовтокоси,
Хай квітів назривають,
Вінки тобі сплітають,
Відзначать потайними
Прикметами своїми,
Вінки складуть в костьолі
На божому престолі.
Чий візьмеш ти зарані,
Той буде муж твій, пані».

З поради пані рада,
Готова до вінця,
Де смуток чи досада?
Надумала мерця
Повік не споминати,
Повік не викликати.
І рада з тої мислі,
Крізь віти, низько звислі,
Біжить мерщій додому,
Не кажучи нікому.
Біжить лужком широким,
Аж чує, ненароком
Дзвенять копита. Слуха,
Тут їздити кому ж?
А ніч шепоче глухо:
«Це я, твій муж, твій муж...»

Холоне серце. Хто то?
Мовчить старе болото,
Волосся лізе вгору...
Мерщій тікати з бору!
Зірвалась, мчить, ридає.
Тут їздити кому ж?
Із пущі крик лунає:
«Це я, твій муж, твій муж...»

От надійшла неділя,
Справляти час весілля.
Світає у діброві,—

Два молоді готові.
Подружки пані люблю
Ведуть в костюл до шлюбу.
В дівчат веселім колі
Йде пані по костюлі,
Вінок бере ясний.
«Хто ці приніс лілеї
Для милої своєї?
Хто муж? Хто любий мій?»

Підбіг один, неначе
Йому відкрився світ,
В долоні плеще, скаче:
«Моя ти, мій це цвіт!
Не спав я цілу нічку,
Вплітав, під буревій,
В лілеї синю стрічку,
Це мій, це мій, це мій!»

«Брехня! — другий волає.—
Під виблиском заграв
Учора в темнім гаї
Я ці лілеї рвав.
Те місце враз пізнаю
Я в тиші лісовій,
На гробі, близ ручаю...
Це мій, це мій, це мій!»

Розгнівались обоє.
В розмові запальній
Мечі свистять грозою,
Страшний почався бій.
Вінок той рвуть надвоє:
«Це мій!» — «Це мій!» — «Це мій!»
Враз двері затріщали,
Свічки всі позгасали,
І мрець іде в завої,
І чути брязкіт зброї...
Поглянув зором диким,
Ступив до пані крок,
Страшним озвався криком:
«Моя ти, мій вінок!
На гробі в мене всюди
Лілей багато й руж,
Зла жінко, горе буде,
Бо я твій муж, твій муж!
А ви, невірні браття,
Ганьба вам і прокляття!
Назад мечі вкладіте,
Облиште марний крик:
З мого це гробу квіти,
І ви мої навік!»

І грім тяжкий лунає,
Склепіння все дрижить —
І в землю западає

Старий костьол умиць.
А де було це лихо,
Ростуть лілеї тихо,
Та буйно, та високо,
Як пан лежав глибоко.

ЧАТИ

Українська балада

Із альтани густої у тяжкім неспокої
Воєвода до замка вбігає,
У світлицю дружини громовицею рине,
Заирнув і поблід він: немає!

Зупинився понуро, в землю дивиться хмуро,
Сиві вуса покручує, дума;
Одвернувся од ліжка і свого підніжка
Козака він гукає, Наума:

«Гей, козаче, ти, хаме, чом не замкнено брами,
А при ній ані пса, ні хлопчини?
Приготуй-но рушниці та візьми ладівниці,
Та скоріше, не гайся й хвилини!»

Узяли вони зброю, потайною ходою
Подалися туди, де альтана.
На дерновім сидінні щось біліє у тіні,—
То сидить воєводи кохана.

Очі, дивні красою, закриває косою,
Груди шатами білими криє,
Юнака відпихає, що безумно зітхає
І коліна сльозами їй мие.

Він стиска їй коліна, промовляє: «Єдина!
Все я втратив, і скаржитись годі!
Білих ручок стискання, уст рожевих дихання,—
Все дісталось навек воеводи!

Я тебе до відчаю стільки років кохаю,
Як несила кохати нікому...
Не кохав, не благав він, гаманцем забряжчав
він,—
І себе віддала ти старому.

Завжди ночами буде пестить він твої груди,
Лоб старечий до тебе тулити,
З твоїх щічок рум'яних, з твоїх уст полум'яних
Мед, мені заборонений, пити.

Я на конику вірнім у тумані вечірнім
Поспішаю сюди без дарунків,
Щоб тебе не обняти,— щоб тобі побажати
Ночі доброї, довгих цілунків!»

А вона ще не слуха, він склонився до вуха,
Знову шепче і знову благає.
Пані вчула ту мову запальну юнакову —
І обійми йому розкриває.

Воевода з Наумом, криті вітровим шумом,
Добули з ладівниці набої,
Відкусили зубами, притовкли шомполами,
Підіймають рушниці обов.

«Ні! — козак промовляє.— Певне, біс витворяє,
Що не стрелю на неї я, пане!
Став курок я підводить, аж воно не виходить,
Бо сльоза із очей моїх кане».

«Хлопче, годі балакати! Я навчу тебе плакати!
Підіймай-но скоріше гвинтівку,
Глянь, чи справна рушниця, порох сип
на полицю
І стріляй хоч у себе, хоч в дівку!

Вище! З правого краю! Знай — я перший
стріляю.
Першим в лоб хай дістане той злодій...»
Та Наум без наказу швидко випалив зразу
І потрапив у лоб — воеводі.

ТРИ БУДРИСИ

Литовська балада

Три у Будриса ¹ сини, три могутні литвини,
Він їх скликав до рідної брами:
«А вдягайте-но лати, час вам коні сідлати
Та гострити списи із мечами!

Перечув я у Вільно: підготовлені пильно
Три походи в три сторони світу.
Ольгерд — Русь воювати, Кейстут — німцям
завдати,
Скіргелл ² в Польщу іде гордовиту.

Ваші сили віднині хай послужать країні,
Хай литовські допоможуть вам боги.
Я в сідло вже не сяду, лиш даю вам пораду,
Шлю вас трьох на три різні дороги.

Понад Ільмень сріблистий, аж на Новгород-місто
Хай один пристає до походу;
Хутра там соболині, там прозорі тканини,
У купців там червінців, як льоду.

Хай твій кінь, другий хлопче, псів тевтонських
розтопче,
Хай падуть хрестоносці лукаві!
Як піску, там бурштину, сукна добрі в них, сину,
Діаманти в коштовній оправі.

Слухай, третій юначе! Хто за Німан проскаче,
Не побачить ні злота, ні блиску,
Лиш знайде собі в руки він добрячу шаблюку
Та мені молодую невістку.

Нема в світі коханок понад лясських панянок:
Мов котята, до жартів охочі,
Личко біле, рум'яне, а з-під вій як погляне —
Зіроньками виблискують очі.

Є з піввіку, гадаю, як із польського краю
Я привіз собі любу дружину,
Вже вона в домовині, а пригадую й нині,
Не забуду її до загину!»

По такій засторозі їх прощав при дорозі;
Вони стали в стремена, помчали.
От і осінь спливає, а синів ще немає.
Будрис думає: в битвах упали.

Крізь сніги-заметілі огир мчить весь у милі,
Вершник здобич сховав під кирею.
«Чи то козуб? По вінця в ньому руські червінці?»
«Ні, це полька, що стане моєю!»

Крізь сніги-заметілі огир мчить весь у милі,
Вершник здобич вортає в кирею.
«Чи везеш ти, мій сину, від тевтонців бурштину?»
«Ні, це полька, що буде моєю!»

По снігах, хуртовині третій кінь мчить у піні,
Вершник здобич ховає в киреї...
Будрис вже й не питає, а сусідів скликає
Він на третє весілля гучнеє.

РЕНЕГАТ

Турецька балада

I

Ми про недавній випадок в Ірані
Розповідь цю поведемо:
Гордо розсівся паша у мовчанні
Посередині гарему.

Співом чарують грекині привітні,
Танцем — киргизки-рабині;
В тих у зіницях сапфіри блакитні,
В інших — Евлісові тіні ¹.

Він на танець і на спів не зважає,
Звісив чалму над очима,
Смокче цибух і, схилившись, куняє
В хмарі пахучого диму.

Поблизу входу при крику гучному
Слуг цілий гурт розступився,
Кизляр-ага до паші незнайому
Бранку привів і вклонився,

Каже: «Ефенді ², ти сяєш на раді,
В колі вельможнім дивану ³,
Мов у брильянтів небесних громаді
Сяєво Альдебарану ⁴.

Тож усміхнися, о зірко дивану,
Вістям зрадівши хорошим:
Дар оцей щедрий із Лехістану⁵
Вітром принесло погожим.

І падишах⁶ таких квітів не має
В пишних гаремах Стамбула!
Родом вона із холодного краю,
Його ти згадуєш чуло».

Тут відхилив він краєчок серпанку —
Двір весь завмер, розгубився:
Глянув паша трибунчужний⁷ на бранку,
Люльку впустив, поточився.

Сон склепив очі, придвірні спішили
Його збудити, підняти.
Зблідло обличчя, вуста посиніли...
Більше не жить ренегату!

II

«Диво жахливе! — кричать яничари⁸
І мудреці.— Ми повинні
Цю назаретку⁹ за пагубні чари
Замурувать у камінні.

Гасан-паша був подоба драпіжних
Левів і тигрів Ірану,
Був він байдужий до дів наших ніжних,
Гурій струнких Джуржістану¹⁰;

Кинув в тарілку він хану своєму
Голову князя Іфлаку;
Десять красунь, одалісок з гарему,
Хан надіслав у подяку.

Ними всіма згордував він! А нині
Перед газеллю конає,
Наче метелик, що, в очі зміїні
Глянувши, враз засинає.

Бей, приведи цю змію, за провину
Кару нести вона буде!
Ждуть правовірні вже цілу годину,
Скоро і каді ¹¹ прибуде...»

Марно на бранку чекали й носили
Люди каміння для неї.
Бей не приходив, в'язницю відбили:
Там ні дівчини, ні бея...

СОНЕТИ

Quand'era in parte altr'uom da quel, ch'io sono.
P e t r a r c a

СПОГАД

Лауро! Чи живуть ще в пам'яті твоїй
Години юності, хороші та ласкаві,
Коли на самоті, до себе лиш цікаві,
Ми забували світ, для нас обох чужий?

Де в холодку жасмин нас окривав густий,
Де струмінь у траві котився кучерявій,
Ми присягалися в любові нелукавій,
І ніч горнула нас у плащ єдвабний свій.

А місяць, вирнувши у хмарах побліднілих,
Божественним тебе промінням повивав,
По перснях граючи, по грудях
сніжно-білих.

І порив у серцях солодкий виникав,
Уста шукали уст, а руки — рук зомлілих,
Сльоза пекла сльозу, зір — в зорі утопав.

ДО ЛАУРИ

Тебе побачив я — і вмить запаленів,
Знайомства давнього шукаючи в неznаній,
І щічки розцвіли у відповідь рум'яні,
Як роза, що вітрець їй перса відслонив.

Лиш пісню почала — сльозу я вже зронив.
Твій голос у душі черкнув найглибші грані,
Мов ангел на ім'я назвав її в тумані
І в дзвін небесний їй спасіння продзвонив.

О люба! Не відводь осяяного зору,
Як схвилював тебе мій погляд, голос мій!
Ні долі не боюсь, ні людського докору,

І не страшне мені кохання без надій!
Хай з іншим шлюб земний ти візьмеш без
опору,—
Небесний шлюб господь судив нам,
зрозумій.

Я МОВЛЮ САМ СОБІ...

Я мовлю сам собі, а з іншим — не де мови,
Від полум'я в крові спочинку не знайду,
Із іскрами в очах, сам зблід я на виду,
Аж дехто голосно пита, чи я здоровий,

Або про розум мій на вухо кида слово...
Отак я мучусь день. На ліжко ж упаду
В надії хоч у сні забудь свою біду.
Що ж! Серце племінь мрій розпалює
ізноу.

Підхоплююсь, біжу, в думках шукаю
слів —
Твоїй жорстокості завдять ударів грому,
Які обдумував, шукав мільйон разів...

Але уздрю тебе — і зовсім несвідомо
Спокійний знов стаю, зимніший від льодів,
З новою мукою мовчущий по-старому...

ЧУЖА ТИ ТОНКОЩАМ

Чужа ти тонкощам, і мова не іскриться,
Очима ти й лицем не краща від усіх,—
Але побачити жадає кожен їх.
Простенько вбрана ти, а видно, що цариця.

Як в галасі й піснях юнацтво веселиться,
Розмову заведуть про подружок твоїх,
Той сипле їм хвали, а цей знімає сміх,
Та зійдеш ти,— святе мовчання воцариться.

Отак на учті десь митець підносив спів,
І юрби у танках наповнювали зали,—
Та раптом змовкло все, й ніхто не зрозумів,

Не угадав, чому в задумі повставали.
Аж от сказав поет: «Це ангел пролетів!»
Всяк гостя вшанував, хоча не всі пізнали.

ПОБАЧЕННЯ В ГАЮ

«Ти? Чом же пізно так?» — «Я хибну взяв дорогу,
При сяйві місячним зблукавши по гаях.
Про мене думала?» — «Невдячний! Чи в думках
Могла б іще тепер згадати я про кого?»

«Дай руку стиснути, поцілувати ногу.
Тремтиш ти? Що тобі?» — «Не знаю. Дивний
страх

Поймає, як нічний у пільмі крикне птах.
О, мабуть, винні ми, що чуємо тривогу!»

«У вічі глянь мені: чи погляди найти
Такі у грішників, позбавлених спокою?
Чи можна злочину одверто так цвісти?»

Я ж розмовляю так несміливо з тобою,
Мій ангеле земний, з побожністю такою,
Немовби ангелом небесним стала ти!»

ОСУДИТЬ НАС ХАНЖА...

Осудить нас ханжа, розпусник осміє,
Що хоч самотні ми, мов у відлюднім краю,
Хоч молода вона і я її кохаю,—
Я опускаю зір, а мила сльози ллє.

Боюсь її принад, вона ж, чуття своє
Лякаючи, бряжчить кайданами відчаю,
В які недоля нас без жалю затискає...
Самі не знаємо, що в серці нашім є.

Чи біль, чи щастя це? Як чую я стискання
Коханих рук, уста ж горять в словах признання,
Чи можу, люба, я вважать це за страждання?

Коли ж по лицях нам потоки сліз біжать,
Коли до смерті дні зітхаючи спішать,
Чи можна, люба, нам за щастя це вважать?

РАНОК І ВЕЧІР

Зі сходу сонце йде в ясних огнях світанку,
А коло місячне сумна окрила мла;
До сонця пелюстки троянда простягла,
Фіалка хилиться під чистим сріблом ранку.

Лаура у вікні — я приклонивсь на ганку;
От коси золоті красуня розплела
І мовила: «Чому печаль, як тінь, лягла
На місяць, на квітки, на тебе, мій коханку?»

В смерканні виглядом люблюся новим:
Встав місяць-повновид, як заграва рум'яна,
Фіалка ожила під вітерцем легким;

Знов бачу — у вікні стоїть моя кохана
З щасливим поглядом, в уборі чарівнім;
Знов приклонився я — печальний, як і зрана.

ДО НІМАНУ

Мій рідний Німане! Куди спливли ті води,
Що я в дитячі їх зачерпував долоні,
Що ними плавав я по дикому затоні,
Для серця буйного шукавши охолоди?

Лаура, з власної милуючися вроди,
Колись любила там свої квітчасті скроні,
І відбиток її у хвиль сріблястім лоні
Мутив сльозами я, не знаючи й негоди.

Мій Німане! А де ж і горе те безкрас,
І щастя разом з ним, і золоті надії?
Малечих днів моїх де радощі яснії?

Де ще любіший нам юнацький шал літає?
Лаура де моя? Де друзі молодії?
Минуло все... Чому ж сльоза лиш не минає?

СТРІЛЕЦЬ

Я бачив: цілий день серед густих гаїв
Блукав стрілець-юнак; спинився край потоку
І мовив сам собі, зітхаючи глибоко:
«Востаннє б я її побачити хотів,

Та сам — небачений». І раптом між дубів
Майнула вершниця, його явивши оку
Діани ¹ строгий взір; коня свого зі скоку
Спинула — певне, десь товариш над'їздив.

Мисливець задривав, і усміх зазміївся,
Неначе в Каїна ², у нього на устах;
Набив рушницю він, зігнувся, притаївся,

Втім, одступив назад, немовби у думках
Покинув замір свій. Та закурився шлях,
Все ближче... Зброю звів — ніхто не появився.

РЕЗИГНАЦІЯ

Нещасний, хто дарма взаємності благає,
Нещасний, хто любить спитується дарма,
Та нещаснішого серед людей нема,
Ніж той, хто раз любив — і вічно пам'ятає.

Принадниць бачивши, він томиться в одчаї,
Бо думка чар йому затрує німа;
Довершеність йому появиться сама —
Він серця й ангелу віддати не бажає.

Гордує тою він, служить не годен тій,
Земну милуючи, не може й неземній
Кохання присвятить, утративши надії;

До спорожнілого подібний храму він,
Що серце смутить нам пустельністю руїн,
Де бог не хоче жить, людина жить не сміє.

ДО

У вічі дивишся мені ти без вагання,
Але отрути бійсь у погляді змії!
Мене ти уникай, як хочеш дні свої
Від бур уберегти,— страшне мое дихання...

Ще в мене щирість є,— чеснота це остання;
Жахливим полум'ям горять чуття мої!
Хай прийде самота, щоб холодом її
Я врятував дитя від згубного кохання!

Занадто гордий я, щоб спокушати дітей;
Жагучих пристрастей мене спалили болі;
Щаслива ти, цвіти в своїм веселім колі,—

А я в минулім весь, в цвинтарній млі ночей:
Хай в'ється юний плющ круг ніжної тополі,
А терну — витися круг домовин людей,

НЕВІЛЬНИК, ВПЕРШЕ Я...

Невільник, вперше я радію цій неволі:
Про тебе думаю,— не криє думки мла;
Дивлюсь, і жодна тінь не тьмить мені чола;
Люблю тебе, проте не мучать серця болі.

Не раз за щастя мав я пустоці сваволі,
Уява молода не раз мене пекла,
Краса, що зрадою наповнена була.
І що ж! Я проклинав дари солодкі долі.

Зустрів і вроду я високу, неземну,
Як плакав, як палав, яка була тривога!
Хто зна, коли тепер про неї й спом'яну.

З тобою тільки в рай веде мене дорога!
Як богом послану, люблю тебе одну.
Хвала тобі, що ти мені відкрила бога!

ЗІТХАЮ, ЛЮБА, Я...

Зітхаю, люба, я, бо спогади пестливі
В отруйному чаду від хмарних дум моїх.
Ох, та невже тебе, після страждань гірких,
Терзав каяття за щастя дні бурхливі?

Невже-бо винна ти, що все чарує в діві,
Що очі так горять і дзвінко лине сміх?
Поклалась марно ти на опір сил своїх,
На стриманість мою... Серця ж такі чутливі!

Літамі молоді, з тобою день при дні
Ми зустрічалися, не знаючи розлуки,—
Але змагались ми щодня в тяжкій борні.

А нині... Буду я не сльози від розлуки
Лить на німий вівар, щоб бог простив мені,—
Благатиму, щоб ти не знала більше муки!

ДОБРИДЕНЬ

Добрідень... О красо! Не зважуся будити:
Наполовину ще у небесах вона,
Наполовину — тут. Так сонце порина
У хмару, щоб для нас лиш півлиця відкрити.

Добрідень! Глянула... Все сяєвом залите,
Дратує сонний зір ця повінь світляна,
Мушва навколо уст кружляє навісна...
Добрідень! Сонце ген, і я прийшов, мій квіте.

Хотів солодший я «добрідень» принести,
Та чаром ти мене дитячим зупинила.
Чи добре спалося? Чи серце покріпила?

Добрідень! Цілувать не дозволяєш ти
І в руку? Відійду; прошу лиш одягти
Мерщій сукенку цю. Скажу: «Добрідень, мила!»

ДОБРАНІЧ

Добраніч! Час настав прощатися з тобою...
Хай ангел сну тебе крилом своїм пов'є!
Добраніч! Серце хай утишиться твоє!
Добраніч! По сльовах я зичу супокою.

Добраніч! Хай той час, що ти була зо мною,
В ушах твоїх як дзвін солодковійний б'є,
А як здрімаєшся — нехай лице мое
Привидиться тобі туманною манюю.

Добраніч! Ще раз глянь, дозвожь поцілувать
Обличчя! Хочеш ти на слуг своїх гукнути?
Як ваблять перса ці! Добраніч! Сто проклять,

Закриті сукнею!.. Втекла, уже й не чути!
Добраніч... До дверей — ох, замкнені стоять!
Добраніч кажучи, не дав би я заснути.

ДОБРИВЕЧІР

Добривечір! Мені це слово наймиліше;
Ані тоді, як ніч між нами, мов стіна,
Ні в мить, як світлий день загляне до вікна,
Я не вітаюся ніжніше й запальніше.

В вечірній сутіні усе коханням дише;
Ти навіть, в інший час несміла й мовчазна,
Коли добривечір тихенько пролуна,
Зітхаєш голосніш і дивишся жвавіше.

Лишим добридень тим, що в шлюбі самохіть
З'єднались, до труда й веселоців охочі;
Добра ніч — тим, що вдвох, не боячися ночі,

Із кубка любоців одверто звикли п'ять;
А нам, що мусимо чуття свої таїть,
Нехай добривечір притьмить блискучі очі.

ВІЗИТ

Прийду й не встигну ще поговорити з вами,—
Вже дзвонять, і слуга перебива на слові,
За цим іде візит, уклони і розмови;
Одвідувач пішов, а другий біля брами.

Я б вовчі покопав біля порогів ями,
Поставив пастки їм, тенета, ще й окупи,
А як даремне це — я утекти готовий,
Щоб забуття знайти за Стіксу¹ берегами.

Проклятий нуднику! Лічу й лічу хвилини,
Мов арештант, що мить на нього жде остання,
Ти ж про вчорашній бал все плещеш без уцину.

Шукаєш капелюх, нарешті — час прощання,
Зітхаю, в груди знов приходить сподівання...
О боже! Знову сів, мов хтось прип'яв... Я гину!

ДО ВІЗИТЕРІВ

Щоб милим гостем будь, стеж, друже, за собою:
Про те, що знають всі, розповідать не слід,—
Мовляв, там б'ються, там — дощі, а там — обід,
Дешевшим хліб стає, а в Греції — розбої.

Якщо в салоні ти побачиш — стрілись двоє,
Зваж добре: чи несе їм радість твій візит,
Сидять вони разом, чи поміж ними лід,
Чи, може, одяг свій хтось поправля порою.

Як дивиться вона, всміхаючись, убік,
Як на годинник він все погляда нервово
І рідко з уст його холодне зрине слово,

А очі в нього злі, хоч ввічливий язик.
Що маєш їм казати? «Здоров будь!», «Будь
здорова!»
Коли їх треба знов відвідати? Через рік!

ПРОЩАННЯ

До Д. Д.

Мене ти геть женеш? Чи серце я твоє
Утратив? І не мав! Чи винна в тім чеснота?
Ні! Пестити другого!.. Хай не давав я злота,
А мав тебе, проте, як інший, що дає.

І недаремно мав; у пам'яті встає
Багато спогадів: яка була гризота,
Як хвилювався я, як мучився я потай!
Стражданням оплатив блаженство я своє!

А ти женеш мене. Жадобою новою
Ти загорілася: дістати мадригал
Ти прагнеш — і мене позбавила спокою.

Ні, Музи не купить! Римованих похвал
Шукав я, ковзався парнаською тропою,
Згадав ім'я твоє, — і скаменів мій пал.

ДАНАЇДИ

Жіноцтво чарівне! Де вік твій золотий,
Коли за платтячко гаптоване, за квіти
Юнак у дівчини міг серденько купити
І милій голубів прислати у свати?

У наш вік дешево цього не досягти.
Та, котрій злота дав, ладна пісень просити;
Та, котрій серце дав, спішить мене женити;
Оспівана пита: «А чи мастний ти?»

О Данаїди! Вам, немовби до безодні,
Дарунки і пісні я кидав повсякчас,
І от перетворивсь із щедрого в скупого.

Хоча я до краси чутливий і сьогодні,
Хоч мушу славити і надаряти вас,—
Тепер, все даючи, не дам вам серця свого.

ВИПРАВДАННЯ

Співав я про любов у друзів юних колі,
Хвалили ті мене і гудили тамті:
«Кохання тільки він і бачить у житті,
Співати вміє лиш про пестоці та болі».

«Дійшовши розуму, досягнувши поволі,
Чом досі славить він ті забавки пусті?
Чи має від богів він струни золоті
На те лиш, щоб своїй їх присвятити долі?»

Високі це слова! В натхненні ухопив
Алкея ліру я, почав на лад Урсина ¹
Достроюватись... Що ж? Душа ані єдина

Не залишилася, усіх як вітер змів;
Геть ліру я жбурнув у Лету. Слухачів
Співець їх завжди варт ².

КРИМСЬКІ СОНЕТИ

*Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichter's Lande gehen¹.
Goethe im «Chuld Namen»*

*Товаришам по кримській подорожі.
Автор*

АКЕРМАНСЬКІ СТЕПИ

Пливу на обшири сухого океану.
Як човен, мій візок в зеленій гушчині
Минає острови у хвилях запашні,
Що ними бур'яни підносяться багряно.

Вже морок падає. Ні шляху, ні кургана...
Шукаю провідних зірок у вишині.
Он хмарка блиснула, он золоті вогні:
То світиться Дністро, то лампа Акермана ¹.

Спинімось! Тихо як!.. Десь линуть журавлі;
Що й сокіл би не взрив,— лиш чути, де курличе...
Чутно й метелика, що тріпається в млі,

І вужа, що повзе зіллями тасмниче...
Я так напружив слух, що вчув би в цій землі
І голос із Литви. Вперед! Ніхто не кличе.

МОРСЬКА ТИША

На верховині Тарханкутській 1

Ясною стрічкою наш вимпел ледве має,
І грає лагідно прояснена вода,
Немов замріяна про щастя молода:
Прокинеться, зітхне — і знову засинає.

Неначе прапори, як грізний бій затих,
Дрімають паруси; мов ланцюгом прикуте,
Судно гойдається, ладне й собі заснути.
Зітхнув моряк. В гурті дзвінкий лунає сміх.

О море! Є поліп, що у хвилини бурі
На дні ховається, у темряві похмурій,
А в тишу догори хвилясто вирина.

О мисле! Спогадів є гідра мовчазна,
Що спить на дні твоїм під бурями й громами,
А в супокійну мить рве серце пазурами!

ПЛАВБА

Зростає шум, густіш морські снують потвори,
Драбиною моряк поп'явся, ніби тінь,
І висне в плетиві ледь зримих павутинь:
Так огляда павук сильце своє прозоре.

А вітер — вітер дме! Помчавсь між хвилі-гори
Свавільний корабель, немов шалений кінь,
Б'є піняві вали, у хмарну височінь
Чолом підноситься, крилатий вітер боре.

І мій буяє дух у розгулі стихій,
Уява розпина свій парус огняний,
І лине крик з грудей, піднісися над прахом.

До лона корабля припав я, ніби жду,
Що від зусиль моїх прискорить він ходу...
Як любо! Знаю я, що значить бути птахом!

БУРЯ *

Вітрила зірвано, ревіння, шум завії,
Тривожні голоси і помп зловісний рик,
Із рук матросових останок ливни зник,
Згасає сонця диск,— і гаснуть з ним надії.

В тріумфі бурянім, серед шумливих стін,
Що вгору зносяться в безумній круговерті,
Ступив на корабель жорстокий геній смерті,
Як воїн, що іде на приступ між руїн.

Півмертві там лежать; той руки он ламає,
А той товаришам прощання посилає,
Той ревно молиться, щоб гибелі втекти.

Один лиш із гурта — самотній чужаниця —
Гадає: щастя той у світі міг найти,
Хто друзів має ще, хто може ще молиться.

* Інколи, як от у цьому сонеті, Міцкевич порушує строгу форму (римування). (Прим. перекладача).

ВИГЛЯД ГІР ІЗ СТЕПІВ КОЗЛОВА ¹

М а н д р і в н и к

Там! Чи то звів аллах стіною море льоду,
Чи трон для ангелів з холодних туч воздвиг?
Чи диви ряд фортець наставили міцних ²,
Щоб каравани зір не пропускать зі сходу?

Чи Цареград горить на грані небозводу ³,
Чи, може, то аллах між темних шат нічних
Повісив свій ліхтар у небесах німих,
Щоб мандрівним світам осяяти природу?

М і р з а

Там?.. Був я. Там зима. Гортані рік прудких
І дзьоби ручаїв там п'ють холодну воду;
Дихнув я — білий сніг пішов із уст моїх.

Там, де гірські орли не залітали зроду,
Спить грім в колисці з хмар, повитий у туман.
Там зірка лиш над мій підносилаь тюрбан.
То Чатир-Даг! ⁴

М а н д р і в н и к

А-а!

БАХЧИСАРАЙ ¹

Великі та німі Гіреїв двір і сад!
По ганках, що мели покірних баш тюрбани,
Через потуги трон і любощів дивани
Літає сарана, повзе холодний гад.

Повився темний плющ і дикий виноград
По вікнах, по стіні подобою альтани;
Р у ї н а — пише тут на мурах гість незнаний,
Як Валтасарові ², на віковичний згад.

А в залі ще стоїть окраса мармурова:
Гарему то фонтан. Сльоза його перлова
Спадає по сльозі і промовля щомить:

«О де ви, де тепер, любов, можуть й славо,
Що мали у віках сіяти величаво?
Ганьба! Немає вас, а джерело дзвенить».

БАХЧИСАРАЙ УНОЧІ

З мечетей тихо йдуть побожні мусульмани,
Ізану відголос німіє вдалині,
І срібний ночі цар пливе в височині,
Здаля побачивши зорі лице рум'яне.

В гаремі зорянім світило полум'яне
Одно по одному васвічує вогні,
І хмарка лебедем пливе по синизні,
Вся біла, наче сніг, лямована в багряне.

Там темний кипарис одкинув довгу тінь,
Там мінарет стрункий. А ген, лиш оком кинь,—
Гранітні велетні, немовби до Евліса

Зійшлись дияволи на раду потайну.
З них часом блискавка зринає вдалину
І лине в темряві, як бистрий кінь фари́са.

ГРОБНИЦЯ ПОТОЦЬКОЇ !

Зів'яла ти в краю, заквітчанім весною,
Трояндо молода, бо линули в імлі
Від тебе юні дні, злотисті мотилі,
І спогадів черву лишали за собою.

Чому так світяться громадою ясною
Зірки, до польської обернені землі?
Чи то не погляд твій, в печалі, у жалі,
Сліди повипікав огненною сльозою?

О полько! Як і ти, я вмру на чужині;
Хай приязна рука мене хоч поховає!
Тут мандрівці ведуть розмови негучні,

І вчую я слова, що чув у ріднім краї;
Поет, складаючи тобі на честь пісні,
Побачить гроб і мій — для мене заспіває.

МОГИЛИ ГАРЕМУ ¹

‡

Мі р з а д о м а н д р і в н и к а

На стіл аллахові любові перші грона
Узято тут колись; перлини осяйні ²
Із моря ніжності та розкоші — труні
Були тут віддані, на смерті темне лоно.

Окрила забуття і часу їх заслona,
Над ними зносяться тюрбани кам'яні ³,
Неначе бунчуки у демонській війні;
Гяур ⁴ їх імена тут креслить беззаконно.

О рози райські! Вам на схилі чистоти
Під листям сорому судилось одцвісти,
Не осквернили вас лихі невірні очі.

Чужинець молодий тепер сюди ступив,—
Дозволив я йому, прости мене, Пророче!
З чужинців перший він сльозу отут зронив.

БАЙДАРИ ¹

Жену вперед коня, щоб линув, ніби птах;
Ліси, яри, шпилі біжать назустріч оку,
Подоба бистрого хвилястого потоку,—
Сп'яніння прагну я найти у цих дивах.

Але зморився кінь. Тоді в моїх очах,
Неначе в дзеркалі, розбитім зненароку,
У час, коли туман долину вкрив широку,
Примарою встає той весь казковий шлях.

Все спить, лиш я не сплю. Вода мене студена
В обійми прийняла. Ось чорний вал шумить,
Його стрічаю я, вперед простяг рамена,

І хвиля над чолом розбилась, клекотить...
Я жду, щоб мисль моя, як човен без причалу,
Зблудилась серед вод і в забуття запала.

АЛУШТА ¹ ВДЕНЬ

Скидає вже гора туманні з себе шати,
Намазом ² ранішнім росистий лан шумить,
Ліси колишуться і ронять з верховіть,
Як з чоток дорогих, рубіни і гранати ³.

Мов квіти, що дала природа їм літати,
Знялись метелики веселкою в блакить,
І діамантами вся далеч майорить;
Там, далі, сарани потягся рій крилатий.

Де скеля серед хвиль гранітна вигляда,
Нуртує й піниться розгнівана вода,
В ній іскри миготять, як тигрові зіниці:

То бурі вісниці для берегів земних;
Ген — хвилі лагідні у вічній хитавиці,
Човни і лебеді гойдаються на них.

АЛУШТА ВНОЧІ

Свіжішає вітрець, жарота відлягає,
Світильник золотий спада на Чатир-Даг,
Розбився на скалки у нього на плечах
І гасне. Мандрівник спинився, поглядає:

Чорніє пасмо гір, дрімотна ніч у гаї,
Шепочуть, мов крізь сон, потоки у садах,
І — квітів музика — солодкий лється пах,
Що для ушей мовчить, до серця промовляє.

Мене вколисують пітьма і тишина,—
Аж от немовби вся гойднулася колиска:
То світлий метеор блакить перетина.

О ноче східна! Ти — неначе одаліска,
Що поцілунками зчаровує до сну
І раптом будить знов жадобу вогняну.

ЧАТИР-ДАГ

М і р з а

Побожно тінь твою цілують мусульмани,
О щогло Кримських гір, великий Чатир-Даг!
Ти світу мінарет, ти Криму падишах!
Верхів'ям зніспися у хмари і тумани,

Під брамою небес сидиш ти, нездоланий,
Мов ангел Гавриїл, усім лихим на страх¹;
Ліси — твій темний плац, сіяє в блискавках
Тюрбан шовковий твій, гарячим золотом тканий.

Чи сонце нас пече, чи отіняє мла,
Чи сарана летить, чи вража рать найшла,—
Спокійний, мовчазний, з холодною душею

Ти, ніби драгоман² між небом і землею,
Уважно слухаєш, в ногах прославши грім,
Як розмовляє бог із творивом своїм.

ПІЛІГРИМ

Країна розкоші прослалась підо мною,
Вгорі — блакить ясна, тут — лиця чарівні;
Чому ж у дальній край так хочеться мені,
Чом ще за дальшою я плачу давниною?

О Литво! Шум лісів, породжених тобою,
Миліший, ніж Байдар всі солов'ї гучні,
І більше я радів твоїй трясовині,
Як цим шовковицям з їх ніжною красою!

На лоні краси, серед казкових див,
Чом лину серцем я до молодого ранку,
До тої, що колись так ніжно полюбив?

В краю, заказанім для мене, ти, коханко,
Як ходиш по моїх недавніх ще слідах,
Чи згадуєш хоч іноді в думках?

ДОРОГА НАД ПРИРВОЮ В ЧУФУТ-КАЛЕ¹

М і р з а і м а н д р і в н и к

М і р з а

Молися, попусти повіддя, одвернися:
Тут кінським маєш ти довіритись ногам²:
Це кінь-розумниця! Він обирає сам
Безпечнішу тропу; поглянь — укляк, піднісся,

Завис над скелею! Додолу не дивися,
Бо оком дна ніяк не досягнеш ти там,
Рукою не махай — не дано крил рукам!
І навіть думку ти пускати бережися,

Мов бідний якорець в незнану глибину:
Не зачепившись, у водоверть жажну
Потягне човника той якорець до страти.

М а н д р і в н и к

Я, мірзо, подививсь! В отворі тім земнім
Я бачив... Що таке — по смерті розповім,
Бо мовою живих того не розказати.

ГОРА КІКІНЕІС

М і р з а

У прірву подивись — простерлось небо долі:
То-море; серед хвиль, немовби Птах-гора ¹,
Що грім убив його, перо біля пера
Розкинув снігове в широкому півколі

І білим островом розлігсь по синім полі.
Той острів — хмара то ²; її не прозира,
Як ночі, зір людський; а то зміяста гра
Стяги вогненної на хмари темнім чолі,—

То блискавка. Стривай! Безодня у ногах,
Що має кінць її перелетить, мов птах!
Скачу! Напохваті держи коня й остроги.

Як зникну,— пильно стеж, чи серед скель отих
Ковпак мій промайне пучком пір'їн легких,
А ні — людині вже не знать цієї дороги!

РУЇНИ ЗАМКА В БАЛАКЛАВІ ¹

Ці замки, що лежать у безладі руїн,—
Сторожа і краса твоя, невдячний Криму!
Тепер уламки це, що гад живе між ними
Чи гірший, аніж гад, людського роду син.

На вежу сходимо; тут напис є один;
Можливо, це ім'я, що вчинками гучними
Було прославлене. Та час неуловимий
Покрив зелом його серед замшених стін.

Тут грек на камені різьбив тонкі оздоби,
Монголів Генуя обергала в рабів,
Намаз побожний свій отут хаджі творив.

Тепер тут чорний гриф літа при темнім гробі:
Так в місті, де нема нікого, крім мерців,
Чорніють прапори погребної жадоби.

АЮ-ДАГ ¹

Люблю дивитись я із Аю-Дагу скелі,
Як спінені вали біжать йому до ніг
Рядами чорними — чи, ніби срібний сніг,
На сонці виграють, мов райдуги веселі.

Штурмують міліну вони у буйнім хмелі,
Немов морських потвор іде страшний набіг,
Здобудуть,— і назад одходить військо їх,
Корали й перли нам лишивши на тарелі.

Твоя подоба це, поете молодий! ²
Так грізних пристрастей бушує буревій,
Та ліру ти підняв — і в серці супокій,

Навала відійшла по довгій обороні,
Безсмертні лиш пісні зронивши в час погоні;
За них віки тобі вінком прикрасять скроні.

ПРИМІТКИ *

ЛІРИКА

Ода до молодості

Вірш цей, написаний в Ковно в 1820 році, вперше був надрукований в 1827 році у Львові. З цензурних міркувань Міцкевич не включив його в перший том своїх творів. Але в списках «Ода до молодості» була широко відома і служила бойовим маніфестом передової польської молоді.

¹ За епіграф взятий рядок з вірша Шіллера «Наступ нового сторіччя», що в перекладі означає: «Старі форми руйнуються».

² *Кентавр* — за старогрецькою міфологією, гірський і лісний дух, напівлюдина, напівкінь.

Пісня філаретів

¹ *Філарети* — учасники таємного студентського товариства.

² *Архімед* — славний математик, фізик і інженер, народився в Сіракузах близько 287 року до н. е.

³ *Ньютон, Ісаак (1643—1727)* — великий англійський фізик і математик, що сформулював основні закони механіки і відкрив закон всесвітнього тяжіння.

⁴ *Закриє очі Феля...* — приятелька членів товариства філаретів Феліція Пшецішевська, в яку був закоханий товариш Міцкевича Томаш Зан, один із організаторів патріотичних студентських товариств у Вільно.

* Біля приміток, що належать А. Міцкевичу, позначено: *Авт.*

До М... (Марилі)

Вірш присвячений Марилі Верещак, в яку молодий поет був закоханий.

Матрос

¹ Матір зустрів я, незламну спартанку,—
Що їй і сльози, й нестатки?
Доня у неї — мов сяєво ранку,—
Дівчина з серцем сарматки.—

Поет віддає тут шану Аполонії Паговській і її дочці Людвізі Костровіцькій, які подавали допомогу ув'язненим філаретам, серед яких був і А. Міцкевич.

Схід і Північ

¹ А. Сенковська — дружина відомого вченого, знавця Сходу, реакціонера за переконанням О. Сенковського, з яким поет познайомився, перебуваючи в Росії. Сенковський справив на А. Міцкевича негативне враження.

² Бюльбюль — по-арабськи соловей.

Плавець

Цей вірш поет написав в альбом Йоанни Залеської, дружини польського поміщика, що жив на Україні.

На грецьку кімнату

¹ Зінаїда Волконська (1792—1862), яка сама займалася письменницькою діяльністю, відкрила в 20-і роки XIX ст. в Москві літературний салон, де бували Пушкін, Міцкевич, Вяземський, Веневітинов, Жуковський та інші. Одну з кімнат цього популярного салону, витриману в грецькому стилі, польський поет і оспівує в своєму вірші.

² Помпеї це руйновища німі... — Помпея — античне місто Середньої Італії, на березі Неаполітанської

затоки, яке було засипано попелом і лавою під час вибуху Везувія в 79 році н. е.

³ *Лета* — в греко-римській міфології річка в підземному царстві мертвих. Мерці, напившись води з цієї річки, забували про своє минуле.

⁴ *Міцраїм* — старовврейська назва Єгипту.

⁵ *Сатурн* — за римською міфологією, бог сівби, покровитель землеробства.

⁶ *І краща з німф усіх — супутниця моя.* — Поет має на увазі княгиню Волконську, яка супроводжувала його.

⁷ Свавільник, він утік із Афродіти лона

І рубінові ссе солодкі винограда. — \

Поет говорить про сина Урана і Афродіти — Ероса, що в грецькій міфології виступав як символ любовної пристрасті.

⁸ *Меркурій* — римський бог тваринництва, торгівлі і доріг.

К о л и п т а с т в о в н е г о д у...

Вірш цей Міцкевич написав в альбом Кароліні Яніш перед від'їздом з Росії в 1829 році. З Кароліною Яніш, в майбутньому відомою поетесою Кароліною Павловою, Міцкевич познайомився в салоні княгині Волконської і мав навіть намір одружитися з нею. Яніш на все життя зберегла почуття глибокої любові до польського поета. Вона присвятила йому кілька віршів, переклала на німецьку мову поему «Конрад Валленрод» тощо.

Ф а р и с

¹ *Фарис* — вершник. «Це почесна назва у арабів-бе-дуїнів, яка означає те саме, що рицар в середні віки». *Авт.*

- ² *Касида* — один із жанрів стародавньої арабської поезії, що виник у V столітті. В касидах прославлялися подвиги героїв або багатих покровителів.
- ³ *Емір Тадж-Уль-Фехр*. — «Під цим ім'ям відомий був на Сході граф Вацлав Ржевуський (тадж означає вінок, фехр — слава)». Авт. Польський граф Ржевуський (1765—1831), відомий мандрівник і природознавець, довгий час жив серед арабів, вивчаючи стародавні письмена. Він прославився як сміливий вершник.
- ⁴ *Іван Козлов (1779—1840)* — російський поет, приятель А. Міцкевича. Він один із перших переклав на російську мову «Кримські сонети» Міцкевича.
- ⁵ Ця строфа, за свідченням А. Міцкевича, є перекладом арабського чотиривірша, вміщеного в примітках до «Арабської антології» Лагранжа.
- ⁶ «Широко на Сході розповсюджено повір'я, що яструби наперед відчувають смерть і кружляють над людиною, яка має померти. Тільки-но помре подорожній, кілька їх з'являється поблизу, хоча до цього їх не було видно». Авт.

До ***

Це — останній із віршів, звернених до Марилі Верещак.

¹ *Шплюген* — гірський перевал в Альпах між Швейцарією та Італією.

До матері-польки

Написано по дорозі в Геную 1830 року. За свідченням деяких біографів А. Міцкевича, загальний сумний настрій вірша викликаний отриманою поетом звісткою про смерть двох близьких університетських товаришів — Соболевського і Дашкевича.

Смерть полковника

- ¹ *Стефан Чарнецький* — видатний польський полководець, який вів успішну боротьбу з шведською навалою (1655—1660).
- ² *Тадеуш Костюшко (1746—1817)* — вождь польського національно-визвольного повстання 1794 року.
- ³ *Емілія Плятер* — учасниця польського повстання 1830 року. За бойові заслуги їй було присвоєно звання капітана.

Ордонова редута

Учасники оборони Варшави 1831 року вважали, що повстанець Юліан-Костянтин Ордон, не бажаючи здаватися, висадив у повітря склад бойових припасів і сам загинув. Як виявилось пізніше, цей подвиг зробила інша людина. З Ордоном, який емігрував, А. Міцкевич зустрічався за кордоном.

¹ *Ад'ютант* — польський поет Стефан Гарчинський (1805—1833), приятель Міцкевича. «Цей вірш, написаний під впливом оповідання Гарчинського, я зміщую серед творів друга, як спільну нашу власність. Я присвятив його останньому польському ватажку, який не приходив у відчай, бажаючи боротися до кінця». *Авт.*

² *Вождь Кавказький* — мається на увазі генерал-фельдмаршал російської армії І. Ф. Паскевич (1782—1856). З 1826 року Паскевич командував російськими військами на Кавказі. В 1831 році він був призначений командуючим військами, що придушували повстання в Польщі.

Перекладено восени 1907 року. Вперше надруковано у львівській газеті «Діло», № 255, стор. 1—2. Друкуємо за цим виданням. До перекладу Франко додав невеличку передмову. Наводимо уривок з неї:

«Міцкевича «Reduta Ordona», при всій односторонності патріотичного погляду автора, належить до творів, у яких сконцентовано стільки могутнього чуття, бистрих обсервацій і високоартистичних висловів, як мало трапляється навіть у найбільших поетів світової слави. Що сей світ поза своєю патріотичною становище має й широке, загальнолюдське значення як огнистий протест проти заборчої війни і як ярка картина жорстокостей тої війни, а при тій картині, надихана високим поетичним вітхненням, про се нема що й говорити багато, хоч і не все потрібне сказано досі польською критикою. Скажу тільки дещо про фактичну основу поеми. Міцкевич написав її правдоподібно того ж таки 1831 року, коли пам'ятним штурмом російського війська про Варшаву д. 30 листопада було остаточно розбито велике польське повстання».

П а н и ч і д і в ч и н а

Першу частину цього вірша написав Антопій Одинець, а дві наступні — Адам Міцкевич.

БАЛАДИ І РОМАНСИ

Р о м а н т и ч н і с т ь

¹ Епіграф узятий Міцкевичем з «Гамлета» Шекспіра. Вірш являє собою художню відповідь відомому польському математику і астроному Яну Снядецькому, який в своїй статті «Про класичні і романтичні твори» (1819) закликав «тікати від романтизму, як від школи зради і зарази».

С в і т я з ь

¹ Михайло Верещак — брат коханої Міцкевича Марилі Верещак.

² Плужини — маєток, де проживав Михайло Верещак.

³ Цирин — містечко поблизу Новогрудка.

Світязянка

¹ «Є повір'я, що на берегах Світязі з'являються унди-ни, чи водянні німфи, які народ називає світязян-ками». Авт.

Рибка

Як зазначав А. Міцкевич, тему балади взято з на-родної пісні.

Люблю я!

¹ *Рута* — невеликий хутір поблизу Новогрудка.

² *Ave Maria* — католицька молитва на честь богороди-ці (лат.).

Пані Твардовська

¹ *Твардовський*. — В Польщі широко була відома леген-да про пана Твардовського, який продав душу чор-тові, щоб мати змогу виконувати всі свої примхи.

² Чортик там на дні таївся...

Суций німець кудополий! —

У народному уявленні чорт часто виступав у вигляді німця, що пояснюється багаторічним утиском і стражданнями, яких зазнав польський народ від німців-хрестоносців.

Лілеї

¹ «З народної пісні». Авт.

Три Будрис

¹ *Будрис* — вигадане прізвище від Будревича — сту-дентського товариша Міцкевича.

² *Ольгерд і Кейстут* — сини великого князя литов-ського Гедіміна. *Скіргелл* (Скригайло) — син Оль-герда. Жили і діяли в XIV ст. Кейстут прославився боротьбою з хрестоносцями.

Ренегат

Вміщені в цьому томі дві частини балади «Ренегат» являють собою натхненну імпровізацію, яку Міцкевич виголосив 1824 року у віленській тюрмі. Пізніше поет написав і третю частину.

- ¹ *Евлісові гіні...* — Евліс — дух темряви, сатана у магаметан.
- ² *Ефенді* — шанобливе звернення у мусульман на зразок «ясновельможний».
- ³ *Диван* — державна рада.
- ⁴ *Альдебаран* — назва зірки червоного кольору в сузір'ї Біка.
- ⁵ *Лехістан* — Польща.
- ⁶ *Падишах* — титул турецького султана.
- ⁷ *Паша трибунчужний* — сановник, перед яким носили три бунчуки.
- ⁸ *Яничари* — регулярна турецька піхота XIV—XV ст., що формувалась з хлопчиків підлеглих Туреччині країн, насильно навернених на мусульманство. Яничари користувалися в Туреччині особливими правами і привілеями.
- ⁹ *Назаретка* — вжито тут у значенні християнка. Назарет — місто в Палестині, де, за легендою, народився Христос.
- ¹⁰ *Джуржістан* — одна з провінцій Кавказу.
- ¹¹ *Каді* — суддя в мусульманських країнах.

СОНЕТИ

- ¹ Епіграф Адам Міцкевич узяв з першого сонета Петарки. В перекладі на українську мову він означає: «Коли я був почасти іншою людиною, ніж тепер».

Стрілець

- ¹ *Діана* — богиня мисливства у стародавніх римлян.
- ² *Кайн* — за біблейською легендою, старший син Адама, який убив свого брата Авеля.

В і з и т

¹ *Стікс* — у грецькій міфології річка в підземному царстві мертвих.

П р о щ а н н я

Вірш, як гадають, присвячений польській аристократці Кароліні Собанській, що була коханкою царського генерала Вітта. Міцкевич познайомився з нею під час свого перебування в Одесі в 1825 році.

Д а н а ї д и

В грецькій міфології Данаїдами звалися 50 дочок аргоського царя Даная, які вбили своїх чоловіків (крім одної). За цей злочин вони повинні були вічно лити воду в бездонні бочки. Тут вони символізують ненаситну жадібність.

В и п р а в д а н н я

...*Алкея ліру я, почав на лад Урсина...*— Алкей — поет-лірник стародавньої Греції (народився близько 640 року до н. е.). Урсин — Юліан-Урсин Немцевич (1757—1841) — відомий польський поет, автор «Історичних пісень», в яких оспівувались героїчні події польської історії.

² Останній рядок сонета А. Міцкевич не закінчив.

КРИМСЬКІ СОНЕТИ

¹ Епіграф взятий з Гете — тільки не з «Хульд-Наме», як помилково вказує Міцкевич, а з додатку до «Західно-східного дивану». В дослівному перекладі на українську мову означає: «Хто хоче зрозуміти поета, повинен побувати в поетовій країні».

Акерманські степи

¹ *Лампа Акермана* — маяк поблизу Акермана, порту на березі Дністровського лиману.

Морська тиша

¹ *Тарханкут* — виступ на заході Кримського півострова.

Вигляд гір із степів Козлова

¹ *Козлов* — Євпаторія, місто на західному узбережжі Криму.

² *Чи диви ряд фортець поставили міцних...*— «Диви, за міфологією стародавніх персів,— злі генії, що колись панували на землі; потім вони були вигнані ангелами і тепер живуть на краю світу, за горою Каф». *Авт.*

³ *Чи Цареград горить на грані небозводу...*— «Верхів'я Чатир-Дагу після заходу сонця через відбиття променів деякий час здаються ніби охопленими вогнем». *Авт.*

⁴ *Чатир-Даг* — «Найвища гора в пасмі Кримських гір на південному березі; її видно здалеку з різних сторін мало не за двісті верст у вигляді величезної хмари синюватого кольору». *Авт.*

Бахчисарай

¹ «В долині, оточеній з усіх боків горами, лежить місто Бахчисарай, колись столиця Гіреїв, кримських ханів». *Авт.*

² *Валтасар* — вавилонський цар, що жив у VI ст. до н. е. Існує легендарне оповідання, за яким під час бенкету, влаштованого Валтасаром, на стіні з'явився чудодійний напис, що пророкував йому близьку загибель.

Гробниця Потоцької

¹ «Недалеко від ханського палацу підноситься гробниця, збудована в східному стилі, з круглим купо-

лом. Серед мешканців Криму існує переказ, що цей пам'ятник був поставлений Керім-Гіреєм на могилі невольниці, яку він дуже кохав. Була то жінка полька, з роду Потоцьких. Автор розумно і хорошо написаної «Подорожі по Тавриді» Муравйов-Апостол вважає, що переказ цей не обґрунтований і що в гробниці була похована якась грузинка. Ми не знаємо, на чому базується його думка, бо твердження про те, що татарам у середині XVIII віку нелегко було б полонити шляхтянку з роду Потоцьких, не переконує. Відомі останні заворушення козаків на Україні, які призвели до того, що багато людей було взято в полон і продано татарам. У Польщі є багато шляхетських родин, які носять прізвище Потоцьких,— згадувана невольниця не обов'язково повинна була належати до знаменитого роду володарів Умані, які менш були доступні нападам татар і козаків. За народною легендою про Бахчисарайську гробницю, російський поет Олександр Пушкін з властивим йому талантом написав поему «Бахчисарайський фонтан». *Авт.*

Могили гарему

- ¹ «В розкішнім саду серед струнких тополь і шовковиць стоять білі мармурові гробниці ханів і султанів, їхніх жінок і родичів; в недалеко розташованих двох будовах лежать труни, звалені без ладу; вони колись були багато оббиті, тепер же стирчать голі дошки і шматки матерії». *Авт.*
- ² *Перлини осяйні* — юві красуні.
- ³ *Над ними зносяться тюрбани кам'яні.*— «Мусульмани над могилами чоловіків і жінок ставлять камінні тюрбани різної для обох статей форми». *Авт.*
- ⁴ *Гяур* — невірний, поганій. Цим ім'ям мусульмани з презирством називали всіх немагометан, особливо християн.

Б а й д а р и

¹ *Байдари.*— «Красива долина, якою звичайно в'їжджають на Південний берег Криму». *Авт.*

А л у ш т а в д е н ь

¹ *Алушта.*— «Одне з найпрекрасніших місць Криму; туди ніколи не доходять північні вітри, і подорожній в листопаді часто шукає прохолоди під тінню все ще зелених волоських горіхів». *Авт.*

² *Намаз.*— «Мусульманська молитва, яку читають сидячи і б'ючи поклони». *Авт.*

³ *Як з чоток дорогих, рубіни і гранати.*— «Мусульмани користуються під час молитви чотками, які у знатних осіб бувають з коштовного каміння». *Авт.*

Ч а т и р - Д а г

¹ *Мов ангел Гавриїл, усім лихим на страх...*— «Я ставлю ім'я Гавриїла, як всім відоме; хоч справжнім стражем небес, за східною міфологією, є Рамек (сузір'я Арктур)». *Авт.*

² *Драгоман* — перекладач, товмач.

Д о р о г а н а д п р і р в о ю в Ч у ф у т - К а л е

¹ *Чуфут-Кале.*— «Містечко на високій скелі; будинки, які стоять на березі, подібні до ластів'ячих гнізд; стежка, що веде на гору, крута і нависла над прірвою. В самому місті стіни будинків майже з'єднують з ребрами скелі; коли подивишся через вікно, то зір губиться у незмірній глибині». *Авт.*

² *Тут кінським мавш ти довірчись ногам...*— «Кримський кінь в тяжких і небезпечних переправах пеначе дістає особливий інстинкт обережності і певності; перш ніж зробити крок, він, тримаючи в повітрі ногу, шукає каменів і пробує, чи безпечно може стати». *Авт.*

Гора Кікінеїс

¹ *Птах-гора* — відомий з «Тисячі і одної ночі», славетний в перській міфології, багато разів описуваний східними поетами птах Сімург. «Він великий (розповідає Фірдоусі в «Шах-Наме»), як гора, а міцний, як фортеця, він може нести в своїх пазурах слона»; і далі: «Побачивши воїнів, (Сімург) зірвався, мов хмара, із скелі, на якій живе, і полетів у повітрі, як ураган, кидаючи тінь на війська вершників». Авт.

² *Той острів — хмара то...* — «Якщо з височини гір, піднесених в надхмарну височінь, глянути на хмари, що пливають над морем, то здається, що вони лежать на воді у вигляді великих білих островів. Це цікаве явище я спостерігав з Чатир-Дагу». Авт.

Руїни замка в Балаклаві

¹ «Над затокою тієї ж назви лежать руїни замка, який збудували колись єреки, що прибули з Мілету. Пізніше генуезці поставили на цьому місці фортецю Цембало». Авт.

Аю - Даг

¹ *Аю-Даг*. — «Ведмідь-гора», міститься на південному березі Криму, недалеко від Гурзуфа.

² *Твоя подоба це, поете молодий!* — За твердженням Густава Олізара (Густаву Олізару присвятив вірш О. С. Пушкін — «Графу О.»), сонет «Аю-Даг» А. Міцкевич присвятив йому, і це звертання стосується його.

З М І С Т

Лірика Адама Міцкевича. *Григорій Вервес* 5

ЛІРИКА

Ода до молодості. <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	25
Пісня філаретів. <i>Переклала Марія Пригара</i>	29
Плавець («О море життьове!»). <i>Переклав Борис Тен</i>	32
До М... (<i>Марилі</i>). <i>Переклав Павло Тичина</i>	35
Матрос. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	37
Схід і Північ. <i>Переклав Терень Масенко</i>	40
Плавець («Коли зориш...»). <i>Переклав Марко Зісман</i>	41
Непевність. <i>Переклав Леонід Первомайський</i>	42
Два слова. <i>Переклав Микола Бажан</i>	44
Розмова <i>Переклав Микола Бажан</i>	46
На грецьку кімнату. <i>Переклав Олекса Новицький</i>	47
Коли птаство в негоду... <i>Переклав Леонід Первомайський</i>	50
Фарис. <i>Переклав Дмитро Паламарчук</i>	51
Залицяння. <i>Переклав Микола Бажан</i>	58
Роздуми в день від'їзду. <i>Переклав Олекса Ющенко</i>	59
До ***. <i>Переклав Григорій Кочур</i>	61
До матері-польки. <i>Переклав Микола Лукаш</i>	63
Смерть полковника. <i>Переклала Марія Пригара</i>	65
Ордонова редута. <i>Переклав Іван Франко</i>	67
Пісня пілігрима. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	75

Над чистою великою водою... <i>Переклав Максим Рильський</i>	77
Мене від мене борони. <i>Переклав Дмитро Павличко</i>	78
Як тут мій труп... <i>Переклав Максим Рильський</i>	80
Полились мої сльози... <i>Переклав Максим Рильський</i>	81
Панич і дівчина. <i>Переклав Валентин Струтинський</i>	82
До приятелів-росіян. <i>Переклав Максим Рильський</i>	86

БАЛАДИ І РОМАНСИ

Пролісок. <i>Переклала Марія Пригара</i>	91
Романтичність. <i>Переклав Віктор Коптілов</i>	93
Світязь. <i>Переклала Марія Пригара</i>	96
Світязянка. <i>Переклала Марія Пригара</i>	105
Рибка. <i>Переклав Максим Рильський</i>	112
До друзів. <i>Переклав Максим Рильський</i>	118
Люблю я! <i>Переклав Максим Рильський</i>	120
Пані Твардовська. <i>Переклав Максим Рильський</i>	126
Лілеї. <i>Переклав Андрій Малишко</i>	132
Чати. <i>Переклав Максим Рильський</i>	146
Три Будриси. <i>Переклала Інна Кульська</i>	149
Ренегат. <i>Переклав Валентин Струтинський</i>	152

СОНЕТИ

Спогад. <i>Переклав Максим Рильський</i>	157
До Лаури. <i>Переклав Максим Рильський</i>	158
Я. мовлю сам собі... <i>Переклав Євген Дроб'язко</i>	159
Чужа ти тонкощам... <i>Переклав Євген Дроб'язко</i>	160

Побачення в гаю. <i>Переклав Максим Рильський</i>	161
Осудить нас ханжа... <i>Переклав Бзген Дроб'язко</i>	162
Ранок і вечір. <i>Переклав Максим Рильський</i>	163
До Німану. <i>Переклав Максим Рильський</i>	164
Стрілець. <i>Переклав Максим Рильський</i>	165
Резигнація. <i>Переклав Максим Рильський</i>	166
До ... <i>Переклав Микола Терещенко</i>	167
Невільник, вперше я... <i>Переклав Максим Рильський</i>	168
Зітхаю, люба, я... <i>Переклав Микола Терещенко</i>	169
Добридень. <i>Переклав Максим Рильський</i>	170
Добраніч. <i>Переклав Максим Рильський</i> . .	171
Добри вечір. <i>Переклав Максим Рильський</i>	172
Візит. <i>Переклав Григорій Плоткін</i>	173
До візитерів. <i>Переклав Григорій Плоткін</i>	174
Прощання. <i>Переклав Максим Рильський</i>	175
Данаїди. <i>Переклав Валентин Стругинський</i>	176
Виправдання. <i>Переклав Максим Рильський</i>	177

КРИМСЬКІ СОНЕТИ

Акерманські степи. <i>Переклав Максим Рильський</i>	181
Морська тиша. <i>Переклав Максим Рильський</i>	182
Плава. <i>Переклав Максим Рильський</i> .	183
Буря. <i>Переклав Максим Рильський</i>	184
Вигляд гір із степів Козлова. <i>Переклав Максим Рильський</i>	185
Бахчисарай. <i>Переклав Максим Рильський</i>	186
Бахчисарай уночі. <i>Переклав Максим Рильський</i>	187
Гробниця Потоцької. <i>Переклав Максим Рильський</i>	188

Могили гарему. <i>Переклав Максим Рильський</i>	189
Байдари. <i>Переклав Максим Рильський</i>	190
Алушта вдень. <i>Переклав Максим Рильський</i>	191
Алушта вночі. <i>Переклав Максим Рильський</i>	192
Чатир-Даг. <i>Переклав Максим Рильський</i>	193
Пілігрим. <i>Переклав Максим Рильський</i>	194
Дорога над прірвою в Чуфут-Кале. <i>Переклав Максим Рильський</i>	195
Гора Кікінеїс. <i>Переклав Максим Рильський</i>	196
Руїни замка в Балаклаві. <i>Переклав Максим Рильський</i>	197
Аю-Даг. <i>Переклав Максим Рильський</i>	198
Примітки В. Вєдіної	198

АДАМ МИЦКЕВИЧ

Лирика

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *С. М. Литвин*

Художник *В. М. Дозорець*

Художній редактор *В. В. Машков*

Технічний редактор *А. Д. Греля*

Коректори *Л. М. Кирилець, Н. С. Павловська*

Виготовлено на Київській книжковій
фабриці «Жовтень»

Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР.
Київ, Артема, 23-а.

Здано на виробництво 23/II 1968 р.

Підписано до друку 7/VI 1968 р.

Папір № 1. Формат 60×84¹/₃₂.

Фізичн. друк. арк. 6,75

Умовн.-друк. арк. 6,297

Обліково-видавн. арк. 5,851. Ціна 38 коп.

Замовл. 63. Тираж 8000.

